Årsrapport 2017. Länsstyrelsen Östergötlands nationella uppdrag om hedersrelaterat våld och förtryck – verksamheten under 2017

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Dnr 2755-2018-1

Förord

Ett liv fritt från våld och förtryck är en rättighetsfråga. I Sverige finns tydliga lagar, som reglerar vad barn och unga likväl som vuxna ska ha rätt till, samt vad varje individ ska skyddas ifrån. Trots detta får Länsstyrelsen Östergötland kännedom om många ärenden, där myndigheter inte lyckas tillhandahålla det skydd och stöd som de utsatta har rätt till och behov av. Ärenden där barn och unga förs ut ur landet mot sin vilja, trots att de signalerat oro till myndigheter om att de kan komma att föras ut ur landet och riskerar tvångsäktenskap. Det kan också handla om barn och unga som inte vågar anmäla sexuella övergrepp, då de är rädda för vilka reaktioner det skulle kunna komma från närstående. Ytterligare andra ärenden rör ensamkommande barn, som kommer till Sverige som gifta och som förblir kvar i barnäktenskap.

Idag har vi kännedom om den utsatthet som råder bland barn, unga och vuxna som lever under hedersrelaterat förtryck och våld. Nu krävs det att alla myndigheter tar det ansvar som åligger dem, för att motverka alla former av hedersrelaterat våld och förtryck och att ge de redan utsatta det stöd och skydd de har rätt till.

FN:s utvecklingsmål, Agenda 2030, pekar tydligt på att samtliga medlemsländer ska avskaffa alla skadliga traditioner, såsom barnäktenskap, tidiga äktenskap och tvångsäktenskap samt kvinnlig könsstympning. När flickor och kvinnor kan bidra på lika villkor som pojkar och män ökar ett samhälles välstånd.

När det gäller att leva upp till Agenda 2030-målen att förebygga och förhindra barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning måste Sverige fortsätta vara ett land som står upp för alla människors lika värde, med ett särskilt fokus på barns utsatta belägenhet.

I denna rapport redovisar Länsstyrelsen Östergötland arbetet under 2017 med uppdraget att fortsätta driva det Nationella kompetensteamet, inklusive den nationella stödtelefonen.

Rapporten har författats av Lotta Nilsson och Hanna Linell tillsammans med utvecklingsledare Juno Blom och övriga deltagare i Länsstyrelsen Östergötlands Nationella kompetensteam mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Elisabeth Nilsson
Landshövding

Juno Blom
Utvecklingsledare

POSTADRESS: 581 86 LINKÖPING
BESÖKSADRESS: Östgötagatan 3
TELEFON: 010–223 50 00
E-POST: ostergotland@lansstyrelsen.se
WWW: lansstyrelsen.se/ostergotland

Rapport nr: 2018:4
ISBN: 978-91-7488-456-2

Innehållsförteckning

FÖRORD **2**

INNEHÅLLSFÖRTECKNING **3**

SAMMANFATTNING **5**

UPPDRAGET OCH GENOMFÖRANDET AV DET 5
Den nationella stödtelefonen *5*
Utbildningsinsatserna *6*
Övriga insatser för att genomföra uppdraget *6*
REFLEKTIONER SAMT UTVECKLINGSOMRÅDEN OCH FÖRSLAG *7*
Förebyggande och skyddande insatser för våldsutsatta barn *7*
Sexuella övergrepp och psykisk ohälsa *8*
Behov av specialistkompetens inom rättsväsendet och andra myndigheter *8*
Asylsökande och nyanlända *8*
Boendefrågan *9*
Utbildningar *10*
Den transnationella dimensionen *10*
Permanenta Länsstyrelsen Östergötlands uppdrag *10*

1. INLEDNING **12**

LÄNSSTYRELSEN ÖSTERGÖTLANDS TIDIGARE UPPDRAG INOM OMRÅDET 12
HUR ARBETET ÄR ORGANISERAT 12
RAPPORTENS DISPOSITION 13

2. OM UPPDRAGET **14**

UPPDRAGETS SYFTE OCH MÅLGRUPPER 14
Syfte *14*
Målgrupper *14*
UPPDRAGETS OLIKA DELAR 14

3. DEN NATIONELLA STÖDTELEFONEN **16**

2017 ÅRS ÄRENDEN 17
Vilka ringer till stödtelefonen? *17*
De utsatta och förövarna *20*
Syskon och barn till utsatta *25*
SAMTALEN TILL STÖDTELEFONEN 25
De som ringer *26*
Samtalen *26*

4. UTBILDNINGSINSATSER UNDER 2017 ..... **28**

STÖRRE PRIORITERADE INSATSER 29
Grund- och fördjupningsutbildning för länsstyrelsernas HRV-nätverk *29*
Utbildningsinsats riktad mot regionala resursteam *29*
Utbildning i samverkan med Polismyndigheten Region Mitt *29*

5. ÖVRIGA INSATSER FÖR ATT GENOMFÖRA UPPDRAGET 31

SPRIDNING AV INFORMATION OCH KUNSKAP 31
Webbplatsen www.hedersfortryck.se 31
Informationskampanjer.....31
Övrigt.....31
NÄTVERK OCH SAMVERKAN/SAMRÅD.....32
Länsstyrelsernas nätverk 32
Det nationella myndighetsnätverket Gift mot sin vilja 32
Kompotten.....33
Samverkan med vissa nationella myndigheter inom ramen för deras respektive uppdrag eller projekt 33
REMISSVAR.....35
PROJEKT SOM BEVILJATS NATIONELLA MEDEL.....36
NATIONELL SAMLING MOT HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK 37

6. UPPGIFTER FRÅN ANDRA MYNDIGHETER OCH VERKSAMHETER 38

KRIMINALSTATISTIKEN.....38
STATISTIK FRÅN ORIGO 38
ALLMÄNNA BARNHUSET 38
SOCIALSTYRELSEN.....39
Barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta.....39
Dödsfallsutredningar 2016-2017.....39
NORSKA KOMPETANSETEAMET.....40

7. ANALYS MED UTVECKLINGSOMRÅDEN OCH FÖRSLAG 41

FÖREBYGGANDE OCH SKYDDANDE INSATSER FÖR VÅLDSUTSATTA BARN.....42
Yrkesverksamma i skolan.....42
Yrkesverksamma inom socialtjänsten 43
Utvecklingsområden/förslag.....44
SEXUELLA ÖVERGREPP OCH PSYKISK OHÄLSA 45
Utvecklingsområden/förslag.....45
SPECIALISTKOMPETENS INOM RÄTTSVÄSENDET OCH ANDRA MYNDIGHETER 46
Utvecklingsområden/förslag.....46
ASYLSÖKANDE OCH NYANLÄNDA 46
Utvecklingsområden/förslag.....47
BOENDEFRÅGAN.....48
Utvecklingsområden/förslag.....48
UTBILDNINGAR.....48
Utvecklingsområde/förslag.....49
DEN TRANSNATIONELLA DIMENSIONEN 49
Utvecklingsområden/förslag.....49
PERMANENTA LÄNSSTYRELSEN ÖSTERGÖTLANDS UPPDRAG.....50
Utvecklingsområden/förslag.....50

BILAGOR 51

BILAGA 1. ÖVERSIKTLIG BESKRIVNING AV PROJEKT SOM BEVILJATS NATIONELLA MEDEL 52
BILAGA 2. PROGRAMMEN FÖR KONFERENSERNA NATIONELL SAMLING MOT HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK.....56

Sammanfattning

Uppdraget och genomförandet av det

I denna rapport redovisar Länsstyrelsen Östergötland arbetet under 2017 med uppdraget att fortsätta driva det Nationella kompetensteamet, inklusive den nationella stödtelefonen. Syftet med uppdraget är att samordna och stödja arbetet för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen Östergötland har sedan 2005 haft nationella regeringsuppdrag som syftat till att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck.

Genomförandet av uppdraget under 2017 har bland annat bestått av att:

- Driva den nationella stödtelefonen för råd och vägledning i ärenden till yrkesverksamma och ideellt verksamma
- Arrangera och medverka i utbildningsinsatser och konferenser om hedersrelaterat våld och förtryck
- Sprida information och kunskap genom bland annat:
    - Webbplatsen www.hedersfortryck.se
    - Informationskampanjer
- Samordna länsstyrelsernas nätverk inom området hedersrelaterat våld och förtryck samt delta i andra relevanta länsstyrelsenätverk
- Sammankalla och leda det nationella myndighetsnätverket Gift mot sin vilja
- Sammankalla och leda kommunnätverket Kompotten
- Samverkat/samrått med nationella myndigheter inom ramen för deras respektive uppdrag
- Handlägga nationella projekt för arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck

Dessutom planerades och genomfördes i samråd med Socialdepartementet en konferens under våren 2017, på temat *nationell samling mot hedersrelaterat våld och förtryck* samt en uppföljande konferens under hösten 2017 på samma tema.

Den nationella stödtelefonen

Under 2017 inkom 600 ärenden till den nationella stödtelefonen, som berörde 798 utsatta personer. Detta innebär att antalet ärenden har ökat med 32 procent sedan 2016.[1] Det är, liksom tidigare år, framför allt yrkesverksamma inom socialtjänst och skola som har ringt till stödtelefonen. Samtal har kommit från 59 procent av alla kommuner och från samtliga län.

Av de samtal som kommer till stödtelefonen framgår att en stor majoritet av de utsatta, 85 procent, är flickor eller kvinnor och 15 procent är pojkar eller män och minst 53 procent av de utsatta är under 18 år. Många har varit utsatta av flera olika förövare och för flera olika typer av våld och förtryck. Utsattheten är allvarlig och omfattande. Det handlar om barnäktenskap och tvångsäktenskap, om barn och unga som förts ut ur Sverige/har hållits kvar utomlands, om dödshot samt om fysiskt, psykiskt och sexuellt våld. Det handlar även om kontroll och begränsningar av de utsattas liv och handlingsfrihet, vad gäller både mer vardagliga val och avgörande livsval. Att många

[1] Sedan mitten av mars 2014, då stödtelefonen inrättades, och till och med den 31 december 2017 har det totalt inkommit 1 540 ärenden som sammanlagt berör 2 115 utsatta personer.
940 ärenden som sammanlagt berör 1 317 utsatta personer.

ärenden har transnationella dimensioner är viktigt att uppmärksamma på grund av de konsekvenser som detta kan få i de enskilda ärendena.

De beskrivningar av samtalen som gjorts i tidigare rapporter överensstämmer till stor del med samtalens innehåll under 2017.[2] Till exempel att det är stor variation i kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck bland de som ringer till stödtelefonen.

Från socialtjänsten är det relativt många som ringer i ett tidigt skede i ärenden. En viktig del i samtalen är ofta att genom frågor lyfta fram helheten i ärendena för att bidra till att de som ringer ska kunna göra rätt bedömningar. I många samtal kommer frågor om hot- och riskbedömningar upp och det kommer även många frågor om tillämpningen av lagstiftning, ofta när det gäller LVU.[3] Samtal från skolpersonal handlar relativt ofta om frågor som rör anmälan till socialtjänsten. Det kan finnas en oro inför att göra en anmälan till socialtjänsten, exempelvis om informationen om den utsatta är tillräcklig eller om anmälan kan öka riskerna för den utsatta. Det kan också handla om att skolpersonal vill få bekräftat att de, utifrån den information de har, är skyldiga att göra en anmälan. När det gäller ärenden från polisen handlar det ofta om frågor inom ramen för utredningar av grova brott och i dessa ärenden handlar det ofta om många samtal under långa tidsperioder.

Utbildningsinsatserna

Efterfrågan på utbildningsinsatser har fortsatt att vara stor och under 2017 har det Nationella kompetenteamet varit medarrangör och/eller medverkat i knappt 70 utbildningstillfällen/konferenser. Insatserna har nått uppskattningsvis drygt 6 300 personer och har ägt rum i 20 län. Det har framför allt varit andra länsstyrelser och kommuner som har kommit med förfrågningar om utbildningsinsatser. Andra har bland annat varit ideella organisationer, nationella myndigheter samt Sveriges kommuner och landsting (SKL). Vid de flesta insatser har temat varit hedersrelaterat våld och förtryck generellt, vid andra har temat varit könsstympning av flickor och kvinnor och vid några har barnäktenskap varit det specifika temat. Målgrupper har oftast varit yrkesverksamma inom socialtjänst, skola, polis samt hälso- och sjukvård.

Några av de större insatser som har genomförts under året har varit två utbildningsdagar för representanterna i länsstyrelsernas nätverk och en tvådagars utbildningsinsats i samverkan med länsstyrelserna i mittlänen[4] för dessa läns resursteam. Dessutom har kompetensteamet samverkat med Polismyndigheten Region Mitt i planeringen och genomförandet av tre utbildningsdagar om grova brott med koppling till en hederskontext.

Övriga insatser för att genomföra uppdraget

Bland övriga insatser inom ramen för uppdraget har informationskampanjer genomförts. Dessa omfattade utskick av ett nyhetsbrev till drygt 12 000 mottagare inom bland annat socialtjänst och skola samt framtagande och spridning av fem korta filmer, som bland annat hade fokus på vikten av att myndigheter agerar om någon är eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck. Den kampanj som genomfördes tidigt under hösten fokuserade specifikt på elever som saknats vid skolstarten.

---

[2] Se *Nationella Kompetensteamet – slutredovisning. Rapport nr 2016:03*, Länsstyrelsen Östergötland (2016) och *Nationella kompetensteamet. Rapport nr 2017:9*, Länsstyrelsen Östergötland (2017).
[3] Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.
[4] Dalarna, Gävleborg, Värmland, Västmanland och Örebro.

En del i – och samtidigt viktig förutsättning för – att genomföra uppdraget är den samverkan som sker med andra myndigheter. Länsstyrelsen Östergötland har under 2017 bland annat fortsatt att samordna nätverket för länsstyrelsernas arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck samt att sammankalla och leda det nationella myndighetsnätverket *Gift mot sin vilja*.

Reflektioner samt utvecklingsområden och förslag

Baserat på erfarenheterna av arbetet under 2017, med fokus på samtalen till den nationella stödtelefonen och utbildningsinsatserna, har Länsstyrelsen Östergötland gjort ett antal iakttagelser och reflektioner. Utifrån dessa har Länsstyrelsen Östergötland identifierat några områden där det finns utvecklingsbehov.

Förebyggande och skyddande insatser för våldsutsatta barn

Både erfarenheterna från stödtelefonen och från utbildningsinsatserna visar på stora svårigheter både vad gäller att förebygga våld och att skydda barn som är utsatta. Det framkommer att det saknas kompetens, erfarenhet och upparbetade metoder för att arbeta tidigt förebyggande mot hedersrelaterat våld och förtryck i de fall barn och vårdnadshavare är motiverade till insatser. Att tidigt arbeta förebyggande direkt med barn begränsas utifrån anmälningsplikten och att nå vårdnadshavare och andra närstående, som inte är motiverade till insatser, är en utmaning utifrån brist på lagstöd.

Länsstyrelsen Östergötland menar att det är av mycket stor vikt att regeringen ser över lagstiftningen i förhållande till barns behov av tidiga insatser och långsiktigt skydd. Länsstyrelsen Östergötland ser fortfarande ett stort behov av förändringar i lagstiftningen både för yrkesverksamma att nå barn utan att vårdnadshavare informeras, och för att öka socialtjänstens möjligheter att nå de barn där utsattheten inte är sådan att kriterierna för vård enligt LVU[5] uppfylls och där vårdnadshavare nekar insats för barnet.

Utvecklingsområden/förslag

- Utveckling av universellt och indikativt föräldrastöd med fokus på att förebygga våld och som omfattar frågor om sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter
- Utveckling av långsiktigt stöd och skydd (kompetenshöjning inom fältet, behov av forskning, uppföljning av unga som varit placerade)
- Utveckling av lagstiftning. Bland annat av de frågor som belystes av LVU-utredningen[6] som utökade möjligheter för socialnämnden att besluta om insatser till barn och de frågor som ska belysas i tilläggsdirektivet till *Utredningen om starkare skydd mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv*[7]
- Vikten av en stödchatt för unga (utifrån svårigheten för yrkesverksamma att samtala med barn anonymt)
- Nationell konsultationstelefon för yrkesverksamma som möter barn som utsatts för våld och andra övergrepp. Det vill säga en motsvarighet till Länsstyrelsen Östergötlands nationella stödtelefon som är avgränsad till råd och ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck och som även omfattar yrkesverksamma som möter vuxna utsatta.

[5] Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.
[6] SOU 2015: 71
[7] Ju 2017:06

Sexuella övergrepp och psykisk ohälsa

Att sexuella övergrepp och psykisk ohälsa förekommer i samband med hedersrelaterat våld är tydligt utifrån erfarenheterna från ärenden till stödtelefonen. Både i samtal till stödtelefonen och under samtal vid utbildningstillfällen, framkommer problem och svåra dilemman som uppstår när barn och unga berättar om sexuella övergrepp. Det framgår av flera ärenden att det sexuella våldet inte har anmälts på grund av en stark rädsla hos den utsatta för att familjemedlemmar ska få reda på vad som hänt. Det är även viktigt att uppmärksamma de sexuella övergrepp som sker inom ramen för barnäktenskap och tvångsäktenskap.

Länsstyrelsen Östergötland anser att det finns ett stort behov av tidiga förebyggande insatser som riktar sig till såväl vårdnadshavare som barn och unga samt ett stort behov av ökad kunskap kring sexuella övergrepp och psykisk ohälsa i samband med hedersrelaterat våld och förtryck.

Utvecklingsområden/förslag

- Behov av forskning om sexuella övergrepp och psykisk ohälsa med koppling till hedersrelaterat våld och förtryck
- Stöd och verktyg till yrkesverksamma för att uppmärksamma och hantera dessa frågor

Behov av specialistkompetens inom rättsväsendet och andra myndigheter

Länsstyrelsen Östergötland är mycket positiv till att Polismyndigheten har inrättat ett kompetensnätverk när det gäller hedersrelaterade brott. Länsstyrelsen menar att det även finns behov inom andra myndigheter att säkerställa att det finns specialistkompetens i frågor som rör hedersrelaterat våld och förtryck.

Utvecklingsområden/förslag

- Barnutredare med särskild kompetens
  Länsstyrelsen vill betona vikten av att det bör ingå barnutredare i polisens kompetensnätverk, eftersom hedersrelaterad brottslighet drabbar barn (exempelvis kan nämnas att i de ärenden som inkom till den nationella stödtelefonen under 2017 var andelen barn av de utsatta minst 53 procent)
- Målsägandebiträden och särskilda företrädare för barn med särskild kompetens
  Det är även viktigt att målsägandebiträden och särskilda företrädare för barn har särskild kompetens gällande hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive dess olika uttrycksformer såsom barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning, när de förordnas i dessa ärenden
- Specialistkompetens även inom socialtjänst och hälso- och sjukvård
  När det gäller specialistkompetens inom socialtjänst och hälso- och sjukvård behöver nätverk eller motsvarande organiseras på andra sätt, i vissa fall skulle länsstyrelserna kunna vara en ansvarig nyckelaktör. Länsstyrelsen Östergötland ser att detta bland annat skulle kunna omhändertas inom länsstyrelsernas uppdrag att utveckla resurscentra.

Asylsökande och nyanlända

Länsstyrelsen Östergötlands uppfattning är att det under 2017 (liksom 2016) inte varit ovanligt att ärenden till den nationella stödtelefonen rört utsatta personer, som sannolikt är asylsökande eller nyanlända, inklusive ensamkommande barn. Länsstyrelsen menar att Migrationsverket och övriga berörda myndigheter som möter asylsökande och

nyanlända, är mycket viktiga aktörer vad gäller tidigt förebyggande och främjande insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck.
Det finns därför stora behov av att utveckla informationen till dessa målgrupper, inklusive den samhällsorientering som ingår i nyanländas etablering. Det finns även stora behov av utbildning av personal inom berörda myndigheter samt av samhällskommunikatörer. Länsstyrelsen Östergötland ser positivt på att Länsstyrelsen i Jönköping har fått i uppdrag att göra en översyn av samhällsorienteringen till nyanlända. Länsstyrelsen vill betona vikten av det både i den och i information som ges till asylsökande tas upp olika aspekter som rör våld i nära relationer, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer som barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor.

Utvecklingsområden/förslag

- Information riktad till asylsökande och nyanlända, inklusive samhällsorientering. Länsstyrelsen Östergötland anser att bland annat följande punkter ska ingå (eller utvecklas):
  - Samhällets syn på våld, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer som barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor
  - Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, kopplat till egenmakt över sin sexualitet
  - Lagstiftning om fysiskt våld, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor
  - Våldets fysiska, psykiska och sociala konsekvenser för de som utsätts för våld, inklusive barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor
  - Information till vårdnadshavare och barn om rätten till vård för de som är könsstympade
  - Information till vårdnadshavare om ansvaret att tillgodose barnets vårdbehov
  - Information om vart vårdnadshavare kan vända sig om de känner sig pressade av sin omgivning att begränsa sitt barn eller tvinga sin dotter till könsstympning eller sitt barn till äktenskap
- Utbildning av samhällskommunikatörer. Se över om det ska finnas särskilda utbildare i vissa frågor, exempelvis om hedersrelaterat våld och förtryck.
- Utveckling av www.informationsverige.se

Boendefrågan

Erfarenheter från stödtelefonen och utbildningstillfällen visar att brist på tillgång till mer långsiktigt boende bidrar till en inlåsningseffekt för våldsutsatta samt att det kan finnas ekonomiska incitament för att barn och unga inte placeras i familjehem eller hem för vård eller boende, HVB. Länsstyrelsen Östergötland ser ett behov av att utsatta får tillgång till långsiktigt skydd och att de ekonomiska incitamenten att upphäva vården förebyggs genom nationellt subventionerade medel likt en modell som finns i Norge.[8]

Utvecklingsområden/förslag

- Regeringsuppdrag med finansiering för att fortsätta att utveckla och sprida Kompotten-modellen

[8] https://www.bufdir.no/Global/Arsrapport_2017_Kompetanseteamet_mot_tvangsekteskap_og_kjonnslemlestelse.pdf

- Se över möjligheter till nationell subvention för placeringar som rör utsatta som placerats på grund av utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck

Utbildningar

Länsstyrelsen Östergötland anser att det finns ett fortsatt stort behov av utbildning av yrkesverksamma. I dagsläget finns mycket material och under 2018 är Länsstyrelsen Östergötlands ambition att i samverkan med andra myndigheter arbeta strategiskt kring hur denna kunskap på bästa sätt kan spridas.

Utvecklingsområde/förslag

- Behov av framtida fortsatt samverkan kring detta med Socialstyrelsen, länsstyrelserna och andra aktörer.

Den transnationella dimensionen

Den transnationella dimensionen är tydlig i många av 2017 års ärenden till stödtelefonen och påverkar både de utsatta och de yrkesverksammas handlingsutrymme. Det kan handla om hot från närstående som befinner sig utomlands och som påverkar hotbilden i Sverige, att aktuella brott har skett utomlands, att förövare och vittnen befinner sig utomlands eller att individer har förts bort från Sverige. Det saknas nationella riktlinjer kring hur man hanterar ärenden som rör bortförda barn och hjälper de barn som befinner sig i ett annat land som vill återvända till Sverige. Länsstyrelsen Östergötland ser även behov av en nationell kartläggning av förekomsten av bortförda barn.

Utvecklingsområden/förslag

- Göra en sammanställning av vilka kunskaper som finns när det gäller
  - att förebygga att barn/unga förs bort
  - vad som har gjorts för att hjälpa barn och unga att återvända
- Att Länsstyrelsen Östergötland i samverkan med Utrikesdepartementet och Polismyndighetens nationella operativa avdelning (NOA) (och andra länsstyrelser med erfarenhet, som exempelvis Länsstyrelsen i Västmanland) tar fram en plan för hur dessa ärenden hanteras
- Nationell kartläggning av förekomst av bortförda barn

Permanenta Länsstyrelsen Östergötlands uppdrag

Bland både yrkesverksamma och ideellt verksamma finns behov av kunskap och utbildning samt behov av råd och vägledning i ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen Östergötland anser att arbetet med att tillgodose dessa behov bör bedrivas i permanent form.

Länsstyrelsen anser att det finns behov av ett departementsgemensamt ansvar för hedersrelaterat våld och förtryck och att dessa frågeställningar synliggörs i den nationella politiken på området och att det skapas en struktur för om och hur de kan synliggöras och integreras i alla relevanta aktiviteter. Länsstyrelsen vill även betona vikten av att frågan om hedersrelaterat våld och förtryck tydligt ska ingå när myndigheter tar fram nytt material eller uppdaterar tidigare material som rör våld samt i arbetet för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter

Utvecklingsområden/förslag

- Länsstyrelsen Östergötlands nationella uppdrag permanentas

- Frågan om hedersrelaterat våld och förtryck ska ingå när myndigheter tar fram eller uppdaterar material om våld samt i arbetet för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter

1. Inledning

I denna rapport redovisar Länsstyrelsen Östergötland genomförande av uppdraget att ansvara för det Nationella kompetensteamet med den tillhörande nationella stödtelefonen (regleringsbrevsuppdrag 34[9]), ett uppdrag som Länsstyrelsen haft sedan 2013. Rapporten omfattar även en redovisning av de nationella insatser som Länsstyrelsen Östergötland genomfört inom ramen för uppdraget att bidra med kompetensstöd när det gäller hedersrelaterat våld och förtryck till övriga länsstyrelser (regleringsbrevsuppdrag 35[10]). De båda uppdragen och genomförandet av dem utgör en helhet.[11] Rapporten innehåller en beskrivning av arbetet under 2017, analyser och lärdomar av erfarenheterna samt förslag om fortsatta insatser inom området.

Under våren 2017 aviserades ett fortsatt uppdrag till Länsstyrelsen Östergötland att ansvara för det Nationella kompetensteamet under åren 2018–2020. I december 2017 beslutade regeringen om den del av uppdraget som avser 2018.[12]

Länsstyrelsen Östergötlands tidigare uppdrag inom området

Länsstyrelsen Östergötland har sedan 2005 haft nationella regeringsuppdrag med syfte att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck.[13] Uppdragen har bland annat handlat om att:

- utveckla och sprida information till yrkesverksamma, ideellt verksamma, barn och unga samt vårdnadshavare
- öka kunskapen och kompetensen hos bland annat yrkesverksamma
- ge råd och vägledning i ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck
- utlysa och fördela projektmedel

Hur arbetet är organiserat

Det Nationella kompetensteamet består av personer från myndigheter och verksamheter på såväl nationell som lokal nivå, från olika delar av landet och med olika kompetens och yrkesbakgrund, samtliga med erfarenhet av att arbeta med frågan om hedersrelaterat våld och förtryck. Under 2017 har kompetensteamet bestått av 21 personer. På kompetensteamets fysiska möten (två gånger per termin) diskuteras insatser inom ramen för Länsstyrelsen Östergötlands uppdrag samt utbyts erfarenheter och information. Det senare sker även löpande under året.

Av de som är med i kompetensteamet ingår elva personer i den så kallade *arbetsgruppen* som planerar verksamheten och genomför de arbetsuppgifter som uppdraget omfattar. De som ingår i arbetsgruppen är anställda vid Länsstyrelsen Östergötland. I arbetsgruppen ingår de fyra personer som utgör *telefongruppen*, och som har som huvudsaklig uppgift att ta emot samtal till den nationella stödtelefonen. Stödtelefonen är

[9] Regleringsbrev för budgetåret 2017 avseende länsstyrelserna; Fi2016/04376/SFÖ, Fi2016/04242/SFÖ, Fi2016/03812/SFÖ m.fl.
[10] Se fotnot ovan.
[11] I större delen av rapporten hänvisas till ”uppdraget” med avseende på uppdraget om det Nationella kompetensteamet eftersom Länsstyrelsen Östergötland ser detta som det uppdrag som bildar en ram kring all verksamhet och alla insatser på nationell nivå inom området. I avsnittet ”Uppdragens olika delar” nämns vilka av delarna som faller inom ramen för uppdraget om kompetensstöd till länsstyrelserna.
[12] S2017/07421/JÄM (delvis).
[13] Se till exempel rapporten Nationella Kompetensteamet – slutredovisning (2016:03), Länsstyrelsen Östergötland.

bemannad av en person per dag.[14] De personer i kompetensteamet som inte ingår i arbetsgruppen finns också tillgängliga som stöd i det löpande arbetet, bland annat till arbetsgruppen, i ärenden som kommer till stödtelefonen och i vissa fall som föreläsare vid utbildningstillfällen.

Rapportens disposition

I det första avsnittet som följer tas bland annat uppdragets syfte och målgrupper upp. I de tre följande avsnitten beskrivs vilka insatser som har genomförts under 2017 för att uppfylla syftet: ett avsnitt om den nationella stödtelefonen, ett om utbildningsinsatserna och ett om övriga insatser. I avsnittet därefter redovisas statistik mm. från vissa andra myndigheter och verksamheter. I det avslutande avsnittet beskrivs Länsstyrelsen Östergötlands viktigaste iakttagelser och reflektioner samt tas utvecklingsområden och förslag upp.

I bilaga 1 redovisas översiktliga beskrivningar av projekt som pågått under 2017och som tidigare har beviljats nationella medel och bilaga 2 innehåller programmen för de två konferenserna med temat *Nationell samling mot hedersrelaterat våld och förtryck*.

[14] Utöver dessa fyra personer är en person anlitad för att vid behov tillfälligt kunna svara i stödtelefonen under planeringsdagar och vissa andra mötesdagar.

2. Om uppdraget

Uppdragets syfte och målgrupper

Syfte

Syftet med Kompetensteamsuppdraget är att samordna och stödja arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttryck, som till exempel barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor.[15]

Målgrupper

Målgrupperna för uppdraget är primärt yrkesverksamma, inklusive chefer, inom berörda myndigheter samt ideella organisationer och ideellt verksamma. I vissa delar är även utsatta och de som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck samt vårdnadshavare målgrupper.

Slutrapporten riktar sig främst till regeringen men även till berörda myndigheter och ideella organisationer.

Uppdragets olika delar

Centrala delar i att genomföra uppdraget om ett nationellt kompetensteam har varit att öka kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck hos framför allt yrkesverksamma, att ge yrkesverksamma och ideellt verksamma råd och vägledning i ärenden och att sprida information om hedersrelaterat våld och förtryck. Andra viktiga delar i genomförandet av uppdraget är att det Nationella kompetensteamet på olika sätt uppmärksammar angelägna frågor som rör hedersrelaterat våld och förtryck samt bidrar med kunskap och erfarenheter till andra aktörers arbete inom området.

Genomförandet av uppdraget har bestått av följande delar/insatser:

- Arrangera och medverka i utbildningsinsatser och konferenser om hedersrelaterat våld och förtryck
- Genomföra informationskampanjer
- Kontinuerligt utveckla webbplatsen www.hedersfortryck.se samt följa upp antal nedladdningar och beställningar av publikationer och annat material
- Driva en nationell stödtelefon för råd och vägledning i ärenden till yrkesverksamma och ideellt verksamma
- Uppmärksamma särskilt angelägna frågor/områden
- Samordna länsstyrelsernas nätverk inom området hedersrelaterat våld och förtryck
- Delta i andra relevanta länsstyrelsenätverk
- Sammankalla och leda det nationella myndighetsnätverket Gift mot sin vilja
- Sammankalla och leda kommunnätverket Kompotten
- Samverka/samråda med nationella myndigheter inom ramen för deras respektive uppdrag eller projekt
- Delta i olika referensgrupper
- Bidra vid besvarande av remisser
- Handlägga nationella projekt

[15] Regleringsbrev för budgetåret 2017 avseende länsstyrelserna; Fi2016/04376/SFÖ, Fi2016/04242/SFÖ, Fi2016/03812/SFÖ m.fl.

Det som, av ovanstående punkter, faller inom ramen för uppdraget om kompetensstöd till länsstyrelserna är vissa utbildningsinsatser (de som gjorts för och i samverkan med övriga länsstyrelser), samordningen av länsstyrelsernas nätverk för arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck samt delvis utvecklingen av webbplatsen.

Dessutom ingick i uppdraget den specificerade uppgiften att arrangera en konferens under våren 2017, på temat *nationell samling mot hedersrelaterat våld och förtryck*, i samråd med Socialdepartementet. Utöver det genomförde Länsstyrelsen på initiativ av och i samråd med Socialdepartementet en uppföljande konferens under hösten 2017.[16]

[16] Se bilaga 2 för konferensernas program.

3. Den nationella stödtelefonen

Den nationella stödtelefonen inrättades i mars 2014 och till den kan yrkesverksamma och ideellt verksamma ringa för att få råd och vägledning i ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck.[17] Stödtelefonen är bemannad vardagar klockan 9:00-16:00 av en person per dag.[18]

Från och med starten och till och med den 31 december 2017 har det totalt kommit in 1 540 ärenden som rör 2 115 utsatta personer. Antalet samtal till stödtelefonen är dock högre än antalet ärenden eftersom ett och samma ärende kan ge upphov till flera samtal.

Det genomsnittliga antalet ärenden per månad har ökat år från år, se tabell 1. Ökningen av antalet ärenden mellan 2016 och 2017 uppgår till 32 procent.

Tabell 1. Antal ärenden och antal utsatta personer per år och totalt

	2014 *	2015	2016	2017	Totalt
Antal ärenden	187	298	455	600	1 540
Ärenden/månad i genomsnitt	*20*	*25*	*38*	*50*	*34*
Antal utsatta personer	255	443	619	798	2 115

* Från och med den 13 mars

Redovisningar, internt bortfall och underskattningar
Vissa uppgifter redovisas på ärendenivå (till exempel vilken myndighet som ringt till den nationella stödtelefonen) medan andra uppgifter redovisas på individnivå (bland annat de utsattas kön och ålder samt vad de varit utsatta för).

Ärendena handlar ofta om allvarlig utsatthet och samtalen är fokuserade på de grova och allvarliga handlingar som personerna är utsatta för. Det är sannolikt så att de personer som exempelvis blivit bortförda, som riskerar att giftas bort, som är utsatta för grovt fysiskt våld och/eller dödshot dessutom är utsatta för, hot, kontroll, begränsningar och/eller psykiskt våld men att detta inte tas upp i samtalen. De som svarar i stödtelefonen ställer inte följdfrågor i syfte att få en så fullständig statistik som möjligt över ärendena, eftersom syftet är att ge råd och vägledning till de som ringer utifrån deras frågor och hur situationen ser ut. Det kan också vara så att det efter flera samtal och lång tid kommer fram att en person är utsatt för fler typer av våld än vad som framkom från början. Detta kommer då inte med i statistiken eftersom den tas fram regelbundet och inte uppdateras i efterhand. Detta innebär att utsattheten för psykiskt våld, hot, kontroll och begränsningar sannolikt skulle bli starkt underskattad om andelar redovisades, vilket är skälet till att detta inte görs.

Troligen finns det även underskattningar när det gäller förövare, det vill säga att det inte alltid i samtalen nämns att till exempel även ett syskon eller en släkting har varit delaktig i någon form av våld eller förtryck – eller att den som ringer inte känner till det. Något annat som bidrar till ett bortfall vad gäller vem/vilka som är förövare är att det ibland framgår att en person är utsatt av sin "familj", vilket innebär att det inte går att veta om det är föräldrar, syskon, både och eller om det även kan vara andra släktingar.

[17] Ärendena är avidentifierade, det vill säga att det inte lämnas uppgifter om namn eller personnummer på de utsatta personer som ärendena gäller.
[18] Undantag görs under några sommarveckor per år då det är begränsat öppet samt under ett par planeringsdagar om året.

2017 års ärenden

I detta avsnitt beskrivs de ärenden som kommit in till stödtelefonen under 2017.[19]

År 2017 inkom 600 ärenden till stödtelefonen, som rör 798 utsatta personer. En majoritet av ärendena, 72 procent, rör enskilda personer, 14 procent rör kvinnor som har barn och 7 procent rör syskon.[20]

I september och oktober var det hittills högsta antalet ärenden under en månad, 71 respektive 70 ärenden, se tabell 2 nedan. Även i juni var antalet ärenden relativt sett högt. I juli och augusti hade stödtelefonen begränsade öppettider.[21]

Tabell 2. Antal ärenden/månad under år 2017
N=600

År 2017	Antal ärenden
Januari	46
Februari	53
Mars	46
April	44
Maj	46
Juni	65
Juli	24
Augusti	29
September	71
Oktober	70
November	55
December	51
Totalt	600

Vilka ringer till stödtelefonen?

Det är, liksom tidigare år, framför allt yrkesverksamma inom socialtjänst och skola/förskola som har ringt till stödtelefonen. De står för 58 respektive 20 procent av ärendena under 2017, se tabell 3. Fördelningen av de som ringer ser i stort sett ut som under 2016.

[19] När det gäller några variabler redovisas även uppgifter som rör det totala antalet ärenden sedan starten i mars 2014.
[20] Resterande 7 procent rör bland annat par eller före detta par.
[21] De begränsade öppettiderna var under veckorna 29 – 33 (17 juli – 18 augusti). Under dessa fem veckor var stödtelefonen öppen mellan en och tre dagar per vecka (i genomsnitt 1,8 dagar per vecka). Information om de begränsade öppettiderna gavs på telefonsvararen och fanns på webbplatsen www.hedersförtryck.se.

Tabell 3. De myndigheter etc. som ringt till den nationella stödtelefonen under 2017 N=600 (ärendenivå)

Myndigheter* etc. som ringt	Antal	Andel
Socialtjänst	348	58 %
Skola/förskola	118	20 %
Polis	29	5 %
Ideella organisationer	21	4 %
Hälso- och sjukvård	14	2 %
Utsatta/närstående till utsatta	8	1 %
Arbetsförmedlingen	6	1 %
Ungdomsmottagningar	5	1 %
Övriga myndigheter **	14	2 %
Övriga ***	29	5 %
Oklart	8	1 %
Totalt	600	100 %

* Myndigheter särredovisas då de står för fem ärenden eller fler.
** Till exempel Kriminalvården och Migrationsverket.
*** Till exempel familjehem.

Under 2017 har det kommit samtal till stödtelefonen från 59 procent av alla kommuner och från samtliga län. Se tabell 4 för antalet och andelen ärenden per län samt antalet ärenden per län i relation till invånarantalet. Flest ärenden har kommit från Västra Götaland, Skåne och Östergötland, liksom det gjorde under år 2016. Minst antal ärenden har kommit från Örebro, Västerbotten och Gotland.

Tabell 4. Regional fördelning av ärenden under 2017: antal, andel och i relation till invånarantal N=600 (ärendenivå)

Län	Ärenden			Invånarantal[22]
	Antal	Andel	Antal per 100 000 invånare	
Västra Götaland	106	18 %	6	1 681 082
Skåne	51	8 %	4	1 333 646
Östergötland	44	7 %	10	454 307
Dalarna	36	6 %	13	285 571
Gävleborg	33	6 %	12	285 265
Värmland	30	5 %	11	279 535
Västernorrland	29	5 %	12	246 023
Kalmar	27	4 %	11	242 575
Jönköping	24	4 %	7	354 908
Halland	23	4 %	7	322 343
Södermanland	22	4 %	8	289 887
Stockholm	19	3 %	1	2 287 950
Kronoberg	17	3 %	9	196 053
Jämtland	14	2 %	11	129 076
Västmanland	12	2 %	4	269 555
Norrbotten	11	2 %	4	250 525
Uppsala	10	2 %	3	364 476
Blekinge	9	2 %	6	158 977
Gotland	8	1 %	14	58 218
Västerbotten	7	1 %	3	266 548
Örebro	6	1 %	2	296 541
Oklart	62	10 %		
Totalt	600	100 %	6	10 053 061

[22] http://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningens-sammansattning/befolkningsstatistik/pong/tabell-och-diagram/kvartals--och-halvarsstatistik--kommun-lan-och-riket/kvartal-2-2017.

När det gäller antalet ärenden i förhållande till invånarantalet i respektive län varierar det mellan 1 och 14 ärenden per 100 000 invånare. På riksnivå var antalet ärenden 6 per 100 000 invånare. Se tabell 4 ovan.

Länsstyrelsen Östergötlands bedömning är att variationen mellan länen i antalet ärenden bland annat påverkas av om det finns regionala eller lokala resursteam, som kan konsulteras i enskilda ärenden samt om yrkesverksamma har mycket eller litet kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck. Det är dock inte entydigt på vilket sätt detta kan tänkas påverka. Knappt en fjärdedel av länsstyrelserna har inkommit med reflektioner över antalet ärenden i sina respektive län och av dessa framgår exempelvis att regionala resursteam kan tänkas bidra till förhållandevis många eller förhållandevis få ärenden. Någon länsstyrelse påpekade också att detta antas påverka i båda riktningarna. Detta överensstämmer med de reflektioner som Länsstyrelsen Östergötland tidigare har förmedlat.[23]

De utsatta och förövarna

De utsattas kön och ålder

En stor majoritet av de utsatta, 85 procent, är flickor eller kvinnor och 15 procent är pojkar eller män.[24]

I en del ärenden framgår inte någon exakt ålder men däremot om den utsatta är under 18 år eller inte. Minst 53 procent av de utsatta är under 18 år, det vill säga barn. I de fall kön framgår är andelen under 18 år minst 53 procent såväl bland flickor/kvinnor som bland pojkar/män.

I tabell 5 nedan redovisas en mer detaljerad åldersfördelning.

Tabell 5. De utsattas ålder i ärenden under 2017
N=798 (individnivå)

Ålder		
	Antal	**Andel**
Under 10 år	52	7 %
10–14 år	87	11 %
15–17 år	215	27 %
18–25 år	183	23 %
Över 25 år	45	6 %
Oklart	216	27 %
Totalt	798	100 %

Relationen mellan utsatta och förövare

Många har varit utsatta för våld av flera olika förövare, till exempel:

- barn och unga som utsatts av föräldrar, syskon och släktingar

[23] Se även *Nationella kompetensteamet. Rapport nr 2017:9*, Länsstyrelsen Östergötland (2017).
[24] Om bortfallet inkluderas i beräkningen av andelar så är fördelningen 76 procent flickor/kvinnor, 14 procent pojkar/män och 10 procent då de utsatta personernas kön inte framgår.

- kvinnor som utsatts av make/före detta make samt hans och/eller sina egna släktingar

Totalt har minst 54 procent blivit utsatta av en eller båda föräldrarna, minst 15 procent av syskon och minst 13 procent av sin man eller före detta man (i några fall av pojkvän/före detta pojkvän).

Det framgår också i en del ärenden att det är andra släktingar än föräldrar eller syskon som är förövare. Det förekommer även ärenden då det är landsmän till de utsatta som är förövare, i vissa fall som de är helt obekanta med. Det förekommer också att pojkar och unga män utsätter sina mödrar för till exempel kontroll och/eller fysiskt våld.

Olika typer av utsatthet – i ärenden under 2017
Hedersrelaterat våld och förtryck kan ta sig många olika uttryck, vilket samtalen till stödtelefonen visar. Ärendena handlar om:

- Barnäktenskap och tvångsäktenskap – eller risk/oro för det
- Bortförande ut ur Sverige/att bli kvarhållen utomlands – eller risk/oro för det
- Hot om eller rädsla för dödligt våld
- Fysiskt våld
- Könsstympning av flickor och kvinnor
- Sexuellt våld
- Psykiskt våld
- Hot
- Kontroll och begränsningar

Hedersrelaterat våld och förtryck kan utövas med olika syften. För det första kan det röra sig om handlingar som syftar till att få personer att följa normer och värderingar om exempelvis oskuld och kyskhet, samt om att sätta kollektivet före sig själv som individ. Utsattheten kan då handla om kontroll på olika sätt och att tvingas leva med stora begränsningar både när det gäller mer vardagliga val (som till exempel klädval och fritidsaktiviteter), och när det gäller större livsval (som val av utbildning, partner etc.) genom till exempel påtryckningar, hot och våld.

För det andra kan våld och förtryck utövas mot de som brutit mot familjens normer och värderingar, med syftet att familjen/släkten ska återvinna den förlorade hedern. Detta sker genom att den som brutit mot familjens normer och värderingar bestraffas. Bestraffningarna kan se ut på många olika sätt och kan till exempel handla om känslomässig och social utfrysning, kränkningar och fysiskt våld, inklusive mord. Att tvinga en ung kvinna eller man till äktenskap kan också vara en reaktion mot att hon eller han till exempel haft en otillåten kärleksrelation.

Av samtalen till den nationella stödtelefonen framgår att många utsätts för flera olika typer av våld och förtryck. Nedan redovisas dock antalet och andelen utsatta (av det totala antalet utsatta personer) separat för vissa typer av våld[25], med undantag för hot,

[25] ”Kombinationer” av utsatthet redovisas alltså inte eftersom det skulle innebära ett mycket stort antal kategorier att redovisa och inte bli överskådligt. De som varit utsatta för flera olika typer av våld finns alltså med i flera kategorier.

psykiskt våld, kontroll och begränsningar.[26] Därefter görs bland annat en beskrivning av den transnationella dimension som präglar många ärenden.

Barnäktenskap och tvångsäktenskap – eller risk/oro för det
Ärenden som rör barnäktenskap och tvångsäktenskap (inklusive då det handlar om risk för eller oro för att detta ska ske) rör totalt **139 personer**, det vill säga **17 procent** av de utsatta. Av dem var 125 flickor/kvinnor (90 procent) och 10 pojkar/män (7 procent).[27]

För 15 av de 139 personerna har det varit fråga om genomförda barnäktenskap eller tvångsäktenskap, varav 6 rör flickor som varit gifta då de kommit till Sverige.

Då det funnits risk eller oro för barn- eller tvångsäktenskap, kan det till exempel handla om fall då det redan ingåtts förlovning, fall då flickor/unga kvinnor inför en utlandsresa har berättat för exempelvis skolpersonal om sin oro för att giftas bort och fall som rör unga kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning som planeras att giftas bort. De genomförda barn- och tvångsäktenskapen handlar både om de som blivit tvångsgifta när de varit bosatta i Sverige och de som varit tvångsgifta (och varit under 18 år) när de anlänt till Sverige.

I de ärenden som handlat om barnäktenskap för barn utan anknytning till Sverige under 2017, som alla rört flickor, har flickorna bott tillsammans med mannen eller en släkting till honom. Utsattheten har framkommit till myndigheter först genom att flickorna själva tagit kontakt, berättat om utsatthet och velat bryta förhållanden. Placering i hem för vård eller boende, HVB, har i flera fall varit mindre lyckad och också lett till att flickor rymt från HVB. I ärendena var osäkerheten runt hur gamla flickorna var också ett återkommande tema. Uppgiften om ålder kunde ändras under ärendets gång, skilja sig åt beroende på vem som tillfrågades. Flickorna själva kunde ändra sig kring sin ålder och uppge att de var äldre eller yngre än den initialt lämnade åldern.

Bortförande ut ur Sverige/hållas kvar utomlands – eller risk/oro för det
Ärenden som rör bortförande eller att hållas kvar utomlands (inklusive då det handlar om risk för eller oro för att detta ska ske) rör totalt **67 personer**, det vill säga **8 procent** av de utsatta. Av dem var 48 flickor/kvinnor (72 procent) och 10 pojkar/män (15 procent).[28]

Av dessa 67 personer är det 56 som har blivit bortförda eller som hållits kvar utomlands. Det är inte i alla ärenden som landet de utsatta förts till är känt av den som ringer till stödtelefonen, men länder som förekommit i samtalen under 2017 är bland annat Afghanistan, Dubai, Irak, Iran, Jemen och Somalia.

I många ärenden då flickor eller unga kvinnor har blivit bortförda eller rest utomlands och sedan hållits kvar och inte fått återvända till Sverige, har myndigheter haft kännedom om dem innan bortförandet.

[26] Utsatthet för psykiskt våld, hot samt kontroll och begränsningar redovisas inte med antal och andelar eftersom dessa typer av utsatthet sannolikt är underskattade (se resonemanget i rutan ”Redovisningar, internt bortfall och underskattningar” i början av avsnitt 3).
[27] Det fanns ingen uppgift om kön i resterande fall.
[28] Det fanns ingen uppgift om kön i resterande fall.

Fysiskt våld
Totalt har **247 personer** utsatts för fysiskt våld, det vill säga **31 procent** av de utsatta. Av dem var 184 flickor/kvinnor (74 procent) och 30 pojkar/män (12 procent).[29]

Det fysiska våldet tar sig olika uttryck, det grövre våldet handlar till exempel om kraftiga slag och strypgrepp. Det framgår dock inte alltid hur det fysiska våldet gått till.

Hot om eller rädsla för dödligt våld
Totalt har **75 personer** hotats till livet eller känt rädsla för att dödas, det vill säga **9 procent** av de utsatta. Av dem var 46 flickor/kvinnor (61 procent) och 15 pojkar/män (20 procent).[30]

Dessa ärenden kan handla såväl om uttryckliga dödshot, som om att de utsatta känner en stark rädsla för att bli dödade. Detta utan att ett dödshot har uttalats, men att annat som sagts eller en handling har uppfattats som tydliga hot om att bli dödad.

Könsstympning av flickor och kvinnor
Ärenden som rör könsstympning av flickor och kvinnor (konsekvenser av det, oro för att det ska ske eller misstanke om att det har skett) rör totalt **17 flickor/kvinnor**, det vill säga **3 procent** av det totala antalet utsatta flickor/kvinnor i ärenden under 2017.

Av dessa handlade det om:[31]

- konsekvenser av könsstympning: 7 flickor/unga kvinnor
- oro för att könsstympning ska ske: 5 flickor/unga kvinnor
- misstanke om att könsstympning har skett: 2 flickor/unga kvinnor

Sexuellt våld
I 36 av 2017 års ärenden förs uppgifter om sexuella övergrepp fram. De utsatta är främst flickor och kvinnor men också ärenden som rör pojkar förekommer. Det kan handla om övergrepp inom familjen mot flickor och pojkar av närstående såsom av deras fäder, styvfäder och/eller bröder, om övergrepp som begåtts av pojkvänner eller makar och om övergrepp som begåtts av andra, inte närstående, personer. I vissa fall har våldtäkter, våldtäktsförsök samt andra sexuella övergrepp skett för en tid sedan, i något fall för många år sedan, men de har ändå en avgörande del i den aktuella problematiken för den utsatta personen. Det finns exempel på våldtäkter som ska ha skett i skolan och på olika former av bemannade boenden. Vissa av de utsatta har varit utsatta under flera år i tvångsäktenskap.

Det framgår av flera ärenden att det sexuella våldet inte har anmälts på grund av en stark rädsla hos den utsatta för att familjemedlemmar ska få reda på vad som hänt och för hur de kommer att reagera och agera utifrån detta. I fall där anmälan har gjorts förekommer att familjemedlemmar tagit avstånd från den utsatta och utövar press och hot för att anmälan ska tas tillbaka. I flera ärenden framgår att den utsatta har berättat om våldtäkten för hälso- och sjukvården. Detta har till exempel skett i samband med att de sökt vård på grund av skador eller hälsoproblem, att de varit i kontakt med vården för att de är gravida eller att de har velat göra abort eller genomgå en ”oskuldsoperation”.

[29] Det fanns ingen uppgift om kön i resterande fall.
[30] Det fanns ingen uppgift om kön i resterande fall.
[31] I några fall var detaljer oklara så det framgick endast att ärendet rörde könsstympning och inte vad det mer exakt handlade om.

Att flickor pressats av närstående att genomgå ”oskuldskontroll” har framgått i några ärenden.

Det framkommer också att förövare tydligt utnyttjar de oskulds- och hedersnormer som flickor förväntas leva utifrån. Förövare kan använda olika former av utpressning mot flickor, de kan ha tagit bilder eller sparat konversationer på sociala medier som de hotar med att kommunicera till närstående. Det förekommer att den utsatta vet att andra flickor också utsatts av samma förövare. Utsattheten kan ha gått mycket långt och flickor kan ha utsatts för upprepade övergrepp, pressats på olika former av tjänster eller till äktenskap.

Psykiskt våld, hot, kontroll och begränsningar
Det psykiska våldet kan se ut på olika sätt. Det handlar till exempel om utfrysning och isolering samt om grova verbala kränkningar, som till exempel nedsättande eller hånfulla kommentarer. När det gäller hot förekommer både direkta och indirekta hot, men ofta finns inte så konkreta uppgifter om vad hoten har bestått i. Kontroll och begränsningar ser också ut på olika sätt och används för att barn och unga ska följa de normer som gäller i familjen och släkten. Kontrollen och begränsningarna sätter gränser för självbestämmandet och livsutrymmet och rör både vardagliga situationer/beslut och större livsval.

Antal ärenden under perioden 2014 – 2017 beträffande vissa typer av utsatthet
Antalet ärenden som rör barn-/tvångsäktenskap samt bortförande/att hållas kvar utomlands har ökat år från år, medan antalet ärenden som rör könsstympning varit lägre de två senaste åren i förhållande till under 2014–2015.

Tabell 6. Ärenden om barn-/tvångsäktenskap, bortförande/hållas kvar utomlands samt könsstympning, åren 2014-2017

	2014 *	2015	2016	2017	Totalt
Barn-/tvångsäktenskap (oro för, planerade eller genomförda)	61	93	119	139	412
– per månad i genomsnitt	*6*	*8*	*10*	*12*	*9*
Bortförande/hållas kvar utomlands (oro för, planerat, genomfört)	15	41	62	67	185
– per månad i genomsnitt	*2*	*3*	*5*	*6*	*4*
Könsstympning av flickor/kvinnor	23	52	17	17	109
– per månad i genomsnitt	*2*	*4*	*1*	*1*	*2*

* Från och med 13 mars 2014

Ärenden som rör personer som identifierar sig som HBTQ
I familjer och sammanhang som präglas av hedersrelaterade normer är det ofta otänkbart med något annat än en heterosexuell relation. Personer som identifierar sig som HBTQ kan därför vara eller riskera att bli mycket utsatta. När det gäller ärenden till stödtelefonen under 2017, stämmer i stort de beskrivningar som Länsstyrelsen gjort i tidigare redovisningar av uppdraget om Kompetensteamet och den nationella stödtelefonen. Det handlar om unga kvinnor och män som utsatts för våld, hot och/eller kränkningar av sin familj och/eller annan släkt och i något fall även av landsmän. En del har utsatts för att de har en homosexuell relation med någon, andra

har utsatts på grund av det faktum att de är homosexuella. Det finns exempel i ärenden på att den utsatta betraktas som en sjuk person som skulle kunna ”botas” genom att giftas bort med en person av motsatt kön.

Ärenden som rör personer med någon typ av funktionsnedsättning
Vissa typer av funktionsnedsättningar kan innebära en särskild sårbarhet när det gäller utsatthet för våld. Detta beror bland annat på att den utsatta personen kan vara i en stark beroendeställning i förhållande till den eller de som utövar våldet och att det kan finnas särskilda svårigheter för den utsatta att förmedla att de är utsatta och/eller för yrkesverksamma att uppmärksamma våldsutsattheten.

En typ av ärenden, som även kommit till stödtelefonen tidigare år, rör flickor/unga kvinnor i 17-20-årsåldern som har en intellektuell funktionsnedsättning, vars föräldrar planerar att ”gifta bort” dem. Det framgår i några av dessa fall att flickorna/de unga kvinnorna inte förstår innebörden av ett giftermål och äktenskap samtidigt som de gläder sig åt bröllopsfest, presenter och att få göra sig fin.

Den transnationella dimensionen
Liksom tidigare år är den transnationella dimensionen tydlig i många ärenden och påverkar både de utsatta och de yrkesverksammas handlingsutrymme. Det kan handla om hot från närstående som befinner sig utomlands och som påverkar hotbilden i Sverige, att aktuella brott har skett utomlands, att förövare och vittnen befinner sig utomlands eller som tidigare nämnts att individer har förts bort från Sverige. Den transnationella dimensionen kan aktualiseras både i ärenden där de utsatta är födda i Sverige och i ärenden som rör asylsökande och nyanlända. För utsatta som ännu inte har permanent uppehållstillstånd kan förövares uttalade hot om att påverka asylprocessen på olika sätt ses som en del i våldsutövandet. Det kan också handla om frågor kring hotbilden i utlandet som tidigare utsatthet, dödshot, risk för tvångsäktenskap och könsstympning. Den transnationella dimensionen kan också aktualiseras utifrån frågor i ärenden kring medborgarskap. Det kan också vara frågor kring hur ett äktenskap i utlandet har ingåtts och dokumenterats, hur åldern på en utsatt kan fastställas och internationella frågor kring vårdnad.

Syskon och barn till utsatta
Utöver de 798 direkt utsatta personer som 2017 års ärenden omfattar, så nämns ytterligare 265 personer i samtalen. De är barn till en utsatt kvinna eller syskon till ett utsatt barn.[32] Minst 65 procent av dem är under 18 år. Det framkommer inte i samtalen att även de är eller har varit direkt utsatta för någon typ av våld eller förtryck, vilket dock kan vara fallet. När det gäller barn som bevittnat våld av eller mot en närstående, ska socialnämnden enligt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd[33] utan dröjsmål inleda en utredning om barnets behov av stöd och hjälp. Nämnden ska dessutom bedöma risken för att barnet kommer att utsättas för eller bevittna ytterligare våld.

Samtalen till stödtelefonen
De beskrivningar som tidigare gjorts av samtalen som inkommer till den nationella stödtelefonen är till stor del aktuella även för att beskriva hur det sett ut under 2017.[34]

---

[32] Eftersom det ibland nämns att det finns syskon eller barn utan att det framgår hur många de är så är denna siffra en minimisiffra.
[33] SOSFS 2014:4 (M och S). Föreskrifter och allmänna råd. Våld i nära relationer.
[34] Se *Nationella Kompetensteamet – slutredovisning. Rapport nr 2016:03*, Länsstyrelsen Östergötland (2016) och *Nationella kompetensteamet. Rapport nr 2017:9*, Länsstyrelsen Östergötland (2017).

Eftersom det är yrkesverksamma från socialtjänsten som ringer i en stor andel av ärendena (58 procent), bygger större delen av beskrivningarna nedan på samtalen från just dem.

De som ringer

När det gäller kunskapen om hedersrelaterat våld är variationen stor bland dem som ringer till stödtelefonen. Vissa har mycket kunskap men kan till exempel behöva få bekräftat att de ”tänker rätt”, eftersom de inte har någon att vända sig till på sitt arbete. Det tycks framför allt vara stöd från chefer man i dessa fall saknar. Andra saknar någon att diskutera sina bedömningar av ett ärende med, inför till exempel ett beslut om insats. Beträffande denna typ av beslut så framgår det även i vissa fall att ett underliggande dilemma kan vara att det är ekonomiska förutsättningar som styrt valet av insatser snarare än den utsattas behov.

När det gäller de som inte har så mycket kunskap om hedersrelaterat våld, kan det finnas stor osäkerhet kring hur man överhuvudtaget ska hantera ett ärende, sin oro eller information om en utsatt person. I vissa fall ringer personer som själva har kompetens men som upplever att detta saknas hos de kollegor/andra yrkesverksamma som har ansvar för utsatta personer.

Samtalen

Från socialtjänsten är det relativt många som ringer inför ett första möte med den utsatta. Länsstyrelsens uppfattning är att de som ringer så tidigt ofta har en god förmåga att förstå problematiken och vill ha en bra start i ärendet. Samtal till stödtelefonen i ett så tidigt skede i ärenden handlar även relativt ofta om i vilken ordning saker bör göras så att inte eventuella risker ökar för den utsatta. Samtal som handlar om hur man inledningsvis ska gå vidare med ärenden, innebär många följdfrågor till den som ringer samt reflektioner över olika aspekter av ärendena och de aktuella situationer som de utsatta befinner sig i. En grundläggande rekommendation är ofta att ta den tid de behöver för att göra själva utredningen innan de kommer fram till en lösning.

I många samtal kommer frågor om hot- och riskbedömningar upp samt om hur man kan agera utifrån de bedömningar man gjort. När barn uttrycker att de är rädda, det framkommer att våldet trappats upp eller finns risk för att barnet ska föras bort, utsättas för tvångsäktenskap eller att det finns risk för könsstympning, är LVU-lagstiftningen[35] aktuell. I dessa fall är det viktigt att se hot- och riskbedömningen som ett verktyg för en bra utredning snarare än ett avgörande för om barnet ska ges rätt till skyddsinsatser. I många samtal kommer också frågor som rör tillämpningen av lagstiftning, ofta när det gäller LVU. Som ett komplement till telefonsamtal om detta skickas i vissa fall domar som underlag och stöd inför en ansökan om LVU.

Det är ofta viktigt att ställa frågor som får den som ringer att se helheten i ärendet/situationen för den utsatta för att kunna göra rätt bedömningar och inte öka riskerna för ytterligare utsatthet. Det ställs även ofta frågor om det kan finnas ytterligare personer som kan vara utsatta, till exempel barn till en utsatt kvinna eller syskon till ett utsatt barn. Ytterligare något brukar vara att resonera om konsekvenser av olika alternativ, såväl av att agera på olika sätt som att *inte* agera (exempelvis att antingen omhänderta eller inte omhänderta ett utsatt barn).

[35] Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Det ställs också mer konkreta frågor om till exempel tips på skyddade boenden eller hur man ansöker om förlängning av skyddade personuppgifter.

Samtal från skolpersonal handlar relativt ofta om frågor kring en anmälan till socialtjänsten. Det finns ibland en oro för att göra en anmälan till socialtjänsten, i en del fall baserat på dåliga erfarenheter av att tidigare ha gjort det. Vissa upplever att de inte får tillräcklig respons från socialtjänsten vid kontakt med dem eller i samband med en anmälan. De som ringer vill då resonera om hur de ska få socialtjänsten att ta sitt ansvar och agera, så att de inte försätter barnet i en än värre situation. I andra ärenden kan det röra oro kring när en anmälan ska göras och om den information som framkommit är tillräcklig. Det kan också handla om att barnet/den unga berättar om utsatthet men tydligt signalerar att de inte vill att skolan ska gå vidare, men att skolan upplever att det är deras skyldighet och vill få det bekräftat.

När det gäller ärenden från polisen handlar det om olika frågor inom ramen för brottsutredningar, till exempel gäller det bedömning av hedersmotiv, att förstå symboliska handlingar, analys av om det finns medgärningsmän, släktanalyser samt utredningsmetodik. Hot- och riskbilden för de utsatta personerna kan vara mycket allvarlig. Ibland blir det också fråga om att ha kontakt med sakkunniga som ska medverka i tingsrätten. Det handlar oftast om utredningar av brotten äktenskapstvång, könsstympning och mord samt fall då personer har förts ut ur Sverige. I ärenden som rör utredningar av grova brott handlar det ofta om många samtal och kontakterna med utredande polis och åklagare pågår ofta under långa tidsperioder. I något av ärendena under 2017 har det varit frågan om en period på tio månader.

Samtal från ideella organisationer rör relativt ofta bortförda barn och unga och vilka möjligheter som finns när det gäller att agera i dessa ärenden.

4. Utbildningsinsatser under 2017

Länsstyrelsen Östergötlands utbildningsinsatser utgör en viktig del av den samlade verksamheten inom ramen för de nationella uppdragen om hedersrelaterat våld. Utöver egeninitierade insatser får Länsstyrelsen löpande förfrågningar både om att medverka som medarrangör till utbildningsinsatser, och om personer ur kompetensteamet kan medverka som föreläsare i andra aktörers utbildningar eller konferenser. Det handlar om olika typer av insatser från Länsstyrelsen Östergötlands sida, från att vara med i planering och genomförande av en eller flera heldagsutbildningar (till exempel i samverkan med andra länsstyrelser) till att medverka med en eller flera föreläsare, eller i panelsamtal på enstaka programpunkter vid konferenser som anordnas av andra aktörer. Länsstyrelsen Östergötland har också en webbutbildning, se nedan.

Under 2017 har kompetensteamet medverkat i knappt 70 utbildningstillfällen/ konferenser med en eller flera föreläsare, antingen som inbjuden eller som medarrangör. De som arrangerat och bjudit in har framför allt varit andra länsstyrelser och kommuner. Andra arrangörer har bland annat varit ideella organisationer, nationella myndigheter (till exempel Domstolsverket och Åklagarmyndigheten) och SKL.

Vid majoriteten av insatserna har temat varit hedersrelaterat våld och förtryck generellt, vid andra har temat varit könsstympning av flickor och kvinnor och vid några har barnäktenskap varit det specifika temat. Målgrupperna är oftast yrkesverksamma (ofta inom socialtjänsten, skolan, polisen och hälso- och sjukvården) och många insatser ordnas gemensamt för flera olika yrkesgrupper. Insatserna har ofta riktats mot yrkesverksamma inom ett län eller inom ett antal kommuner och i en del fall varit riktade mot en viss målgrupp nationellt.

Insatserna har nått uppskattningsvis drygt 6 300 personer och antalet deltagare/åhörare per tillfälle har varierat mycket, beroende på vilken typ av utbildning eller konferens det har varit fråga om. Insatserna har ägt rum i 20 län.

När det gäller arbetet mot könsstympning av flickor och kvinnor genomfördes en nationell konferens i samarbete med övriga länsstyrelser, den ideella organisationen *Desert Flower* och Karolinska universitetssjukhuset. Konferensens webbsändes även via www.hedersfortryck.se.

Några större prioriterade insatser[36] beskrivs separat nedan. Två av de dessa var dels insatser för representanterna i länsstyrelsernas nätverk (en grund- respektive en fördjupningsutbildning på en dag vardera), dels en tvådagars utbildningsinsats i samverkan med länsstyrelserna i mittlänen[37] för dessa läns resursteam. En annan stor prioriterad insats var Nationella kompetensteamets samverkan med Polismyndigheten Region Mitt vad gäller tre utbildningsdagar för utpekad personal inom polismyndigheten, med fokus på grova brott med koppling till en hederskontext.

[36] Det vill säga som inte rörde en insats vid ett enstaka tillfälle.
[37] Dalarna, Gävleborg, Värmland, Västmanland och Örebro.

Större prioriterade insatser

Grund- och fördjupningsutbildning för länsstyrelsernas HRV-nätverk

Länsstyrelsen Östergötland kan inte tillgodose den stora efterfrågan som finns på kommunal nivå när det gäller utbildningsinsatser. Länsstyrelsen har därför tagit fram en powerpointpresentation med grundkunskap om hedersrelaterat våld och förtryck samt våldets konsekvenser. En utbildningsdag har sedan anordnats för länsstyrelsekollegorna i landet, då syftet bland annat var att presentera materialet så att deltagarna i sin tur ska kunna anordna egna grundutbildningar och möta delar av den efterfrågan som finns.

För att fördjupa förståelsen för sammanhanget, som både utsatta och förövare befinner sig i, har Länsstyrelsen även anordnat en uppföljande fördjupningsdag. Den bestod främst av reflekterande samtal kring fallbeskrivningar och innehöll även en presentation av en lärares insatser för att hjälpa en elev att komma tillbaka till Sverige efter att ha förts ut ur Sverige mot sin vilja.

Utbildningsinsats riktad mot regionala resursteam

Mittlänen[38] anordnade i samarbete med Länsstyrelsen Östergötland ett tvådagars internat om arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Förutom representanter från Länsstyrelsen Östergötland hade respektive länsstyrelse bjudit in föreläsare från de medverkande länen. På programmet fanns bland annat följande punkter:

- Utredningen om starkare skydd mot barnäktenskap
- En kartläggning av dömda förövare med hedersmotiv, ett forskningsprojekt inom Kriminalvården
- Polisens organisation
- Erfarenheter från Länsstyrelsen Östergötlands nationella stödtelefon
- Utbildningsmaterialet ”Leva sitt liv!” från Brottsofferjouren för att bättre stötta stödjare och professionella som möter personer som blivit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck

På programmet fanns även en punkt då deltagarna fick göra yrkesvisa reflektioner utifrån föreläsningarna över bland annat den nuvarande lagstiftningen om äktenskapstvång och utmaningar vad gäller detta. De fick även reflektera över ett ”Metodstöd när personer befinner sig utomlands eller riskerar att föras utomlands mot sin vilja” och över resultat från en intervjuundersökning om socialtjänstens arbete med hedersrelaterat våld. Cirka 150 personer deltog i utbildningsinsatsen.

Utbildning i samverkan med Polismyndigheten Region Mitt

Länsstyrelsen Östergötland har i samarbete med polismyndigheten i Region Mitt anordnat en utbildning under 2017. Fokus för utbildningen var grova brott med koppling till en hederskontext. Utbildningen omfattade tre heldagar som varvades med uppgifter som skulle utföras mellan de olika utbildningstillfällena. Målgruppen var anställda inom hela Polismyndigheten Region Mitt och antalet deltagare uppgick till mellan 25 och ca 65 per tillfälle.

Vid det första tillfället låg fokus på grundförståelse för hedersrelaterad brottslighet. Vid det andra tillfället låg tonvikten vid att fördjupa sig i vad som krävs för att utreda dessa brott, utmaningar deltagarna stött på i ärendehantering samt behov av samverkan med andra aktörer. Dagen innehöll även information om personsäkerhetsarbete för

[38] Dalarna, Gävleborg, Värmland, Västmanland och Örebro.

brottsoffer samt reflektioner kring den egna kunskapsnivån, behov av kompetensförsörjning och organisationsstöd. Vid det tredje utbildningstillfället belystes bland annat ett hedersmord som skett i regionen, vilket följdes av en diskussion. Föredragande för ärendet var ansvarig åklagare och två poliser som utrett ärendet.

5. Övriga insatser för att genomföra uppdraget

Spridning av information och kunskap

Webbplatsen www.hedersfortryck.se

Webbplatsen www.hedersfortryck.se drivs som en fristående webbplats utanför Länsstyrelsens egen webbplats. Den vänder sig huvudsakligen till yrkesverksamma och innehåller bland annat generell information om exempelvis vad som kännetecknar hedersrelaterat våld och förtryck och hur det tar sig uttryck. Den innehåller även information riktad till olika yrkesgrupper, informationsmaterial (till exempel publikationer och filmer) samt information om den nationella stödtelefon som Länsstyrelsen Östergötland driver, inklusive viss statistik över de ärenden som kommer till stödtelefonen. Webbplatsen www.hedersfortryck.se har under 2017 sammanlagt haft 176 499 sidvisningar, varav 143 096 unika. Den webbutbildning som finns tillgänglig på webbplatsen har haft cirka 4 000 visningar under samma period.

Under året har ett kommunikationsverktyg, som tidigare tagits fram i samarbete med organisationen TRIS (Tjejers rätt i samhället), lanserats på webbplatsen. Syftet med verktyget är att hjälpa personer, som utsatts för olika slag av övergrepp, att sätta ord på sina känslor och berätta vad som har hänt.

Det pågår ett utvecklingsarbete som gäller webbplatsen och som ska fortsätta under 2018.

Informationskampanjer

Under maj skickade Länsstyrelsen Östergötland, i samverkan med övriga länsstyrelser, ut sex nyhetsbrev via e-post till cirka 12 500 mottagare i målgrupper inom bland annat skola och socialtjänst. I nyhetsbreven lyftes bland annat Länsstyrelsen Östergötlands arbete med att sprida information om lagstiftningen om stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap. Kopplat till detta togs det även fram fem korta filmer om hedersrelaterat våld och förtryck, bland annat med fokus på vikten av att myndigheter agerar om någon är eller kan vara utsatt eller riskerar att utsättas.[39] Syftet var att filmerna skulle kunna användas inom många olika verksamheter, på bildskärmar, webbplatser, Facebook, Instagram och Twitter. Filmerna spreds även via Länsstyrelsen Östergötlands Facebook-sida. Under augusti följdes detta upp med ytterligare ett utskick med tillhörande informationsmaterial samt en film, för att belysa skyldigheter och möjligheter när en elev saknas vid skolstart. Allt material finns tillgängligt på www.hedersfortryck.se. Cirka 3 000 nedladdningar har gjorts av kampanjpaketet.

Övrigt

Som en del i informationsspridningen har Länsstyrelsen Östergötland ett Twitter-konto[40] och ett YouTube-konto[41] där bland annat informationsfilmer går att hitta. Informationsfilmen för barn och unga om lagen mot tvångsäktenskap samt informationsfilmerna om könsstympning av flickor och kvinnor för barn och unga respektive föräldrar och vårdnadshavare, finns sedan 2016 översatta till 10 språk

[39] Filmerna hade olika teman och finns tillgängliga via Länsstyrelsen Östergötlands YouTube-kanal: https://www.youtube.com/channel/UChIjI0QHOBfs25viCbtDN3A.
[40] twitter.com/hedersfortryck.
[41] www.youtube.com/channel/UChIjI0QHOBfs25viCbtDN3A.

(arabiska, dari, engelska, farsi, franska, kurdiska, romani, somaliska, sorani samt turkiska).

Uppmärksamheten i media har även under 2017 varit stor. En sökning avseende helåret 2017 på artiklar där både Länsstyrelsen Östergötland och heder nämns i en och samma artikel gav 696 träffar i mediearkivet,[42] varav 303 var i tryckt format.

Nätverk och samverkan/samråd

Länsstyrelsernas nätverk

Länsstyrelsenätverket träffas tre tillfällen per år och har då två dagars möten per tillfälle. Utöver arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck diskuteras vid nätverksträffarna länsstyrelsernas arbete vad gäller mäns våld mot kvinnor samt arbetet mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål.[43] Länsstyrelsen Östergötland har inom ramen för nätverket bland annat tagit initiativ till och hållit i planeringen av de kampanjer som genomförts samt planerat och genomfört en grund- och en fördjupningsutbildningsinsats för kollegorna i nätverket. Nätverket är ett viktigt forum för att kollegorna i landet löpande ska få aktuell information, byta erfarenheter och diskutera frågorna. Det är också ett bra tillfälle för Länsstyrelsen Östergötland att få in synpunkter från kollegorna i hela landet.

Länsstyrelserna har även en samordningsgrupp för arbetet med ovan nämnda områden där Länsstyrelsen Östergötland ingår. Denna grupp ansvarar för planeringen av nätverksträffarna och träffas fysiskt samt har skypemöten cirka 3–4 gånger per år.

Det nationella myndighetsnätverket Gift mot sin vilja

Länsstyrelsen Östergötland ansvarar sedan 2011 för det nationella myndighetsnätverket *Gift mot sin vilja*, som tillkom inom ramen för ett tidigare regeringsuppdrag.[44] Nätverket består av 20 myndigheter samt Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)[45] och omfattar frågor som rör hela området hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor. Nätverket byter från och med 2018 namn till *Myndighetsnätverket mot hedersrelaterat våld och förtryck* för att namnet bättre ska överensstämma med att arbetet omfattar frågor och insatser som rör hedersrelaterat våld och förtryck i dess helhet, det vill säga inklusive bland annat barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor.

Syftet med myndighetsnätverket är bland annat att skapa förutsättningar för att de olika myndigheternas insatser ska få större genomslag och att bidra till att myndigheter samordnar insatser och samverkar med varandra inom området. Myndighetsnätverket sammankallas två-tre gånger per år och det sker ett utbyte av information om myndigheternas uppdrag och satsningar. Under 2017 års möten har bland annat Polismyndigheten presenterat sin rapport om brott i en hederskontext, Länsstyrelsen Östergötland presenterat länsstyrelsernas gemensamma kampanj mot barnäktenskap

---

[42] www.retriever.se.

[43] Arbetet mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål är dock från och med 2018 överfört till Jämställdhetsmyndigheten.

[44] U2011/7068/UC.

[45] De myndigheter som ingått i nätverket under 2017 är Barnombudsmannen, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Folkhälsomyndigheten, Försäkringskassan, Kriminalvården, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen Stockholm, Länsstyrelsen Västra Götaland, Migrationsverket, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Nationellt centrum för kvinnofrid, Nämnden för stöd till trossamfund Polismyndigheten, Skatteverket, Skolverket, Socialstyrelsen, , och Åklagarmyndigheten.

och tvångsäktenskap samt Kriminalvården presenterat vissa resultat från ett forskningsprojekt om förövare dömda för hedersrelaterade våldsbrott.

Kompotten

Kompotten är ett nätverk som leds och samordnas av Länsstyrelsen Östergötland. Nätverket består av 45 kommuner som samarbetar för att underlätta att våldsutsatta myndiga personer ska kunna få stöd och bosätta sig på en annan ort än hemorten. Länsstyrelsen Östergötlands arbete med att leda och utveckla *Kompotten* har fortgått under 2017 genom fyra nätverksdagar med samtliga deltagande kommuner samt fyra möten med styrgruppen för nätverket.

Vid nätverksmöten sker grupparbeten/erfarenhetsutbyte med fokus på att utveckla samverkan samt fortbildning. Under årets nätverksmöten har bland annat Barnombudsmannen deltagit och lyft barnperspektivet. Information om *Kompotten*, med syfte att nå fler kommuner, sprids bland annat inom ramen för samarbetet i länsstyrelsenätverket och vid konferenser och utbildningar som Länsstyrelsen Östergötland anordnar eller medverkar i. Länsstyrelsen Östergötland deltog också på ett möte med SKL:s kvinnofridsnätverk under temat ”Kvinnofridsarbete i förändringens tid” och berättade då om samverkan kring boende för våldsutsatta genom kommunsamverkan Kompotten.

Samverkan med vissa nationella myndigheter inom ramen för deras respektive uppdrag eller projekt

Länsstyrelsen Stockholm

Kursmaterial om hedersrelaterat våld och förtryck

Syftet med projektet är att höja kunskapsnivån om hedersrelaterat våld och förtryck hos yrkesverksamma inom kommuner så att de får ökad förmåga att identifiera kännetecken hos potentiellt utsatta personer. Inom projektet ska ett pedagogiskt kursmaterial som ger baskunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck utformas och sammanställas. Kursmaterialet ska kompletteras med en handledning för nyckelpersoner inom kommunerna, vilka ska använda sig av materialet när de håller i kurser för olika verksamheter (exempelvis för personal inom socialtjänst och skola). Under 2017 samverkade Länsstyrelsen Östergötland tillsammans med Origo och Södertälje kommun med Länsstyrelsen Stockholm genom ett flertal möten. Kursmaterialet, handledningen och filmerna ska göras tillgängliga på www.hedersfortryck.se och på www.origostockholm.se under 2018.

Socialstyrelsen

Uppdrag inom ramen för den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor

Länsstyrelsen är med som samverkanspart i flera uppdrag inom ramen för den nationella strategin:

- Metodstöd till socialtjänsten om barn som är gifta vid ankomsten till Sverige
  Socialstyrelsen har i uppdrag[46] att ta fram en förstärkt vägledning till kommunerna om handläggningen av ärenden som rör barn som uppges vara gifta, och sprida kunskapen till kommunernas socialtjänst. De ska även ta fram och sprida information till barn som uppges vara gifta, makar, föräldrar samt andra närstående om gällande lagar och praxis i Sverige såsom förbud mot barn- och tvångsäktenskap, barnets rättigheter, socialtjänstens uppdrag samt rätten till

[46] Regeringsbeslut 2017-02-16 S2017/01011/FST.

stöd och skydd. Under 2017 medverkade Länsstyrelsen Östergötland vid en workshop kring vägledningen och informationsmaterialet.

- Fördjupad fortbildning för hälso- och sjukvård och socialtjänst
  Länsstyrelsen har bidragit med reflektioner kring och synpunkter på bland annat innehållet i fortbildningen och spridningen av den. Något som särskilt lyfts har varit att just en fördjupning kräver utrymme för reflektioner för att få en djupare förståelse för hur en hedersrelaterad kontext påverkar de utsattas möjligheter och behov. En av de generella synpunkter som lämnats på formuleringen av kompetensmålen har varit att tydliggöra skillnader mellan utsatta barn och utsatta vuxna, särskilt med avseende på lagar och regelverk.

- Bedömningsmetoder (FREDA)
  Socialstyrelsen har i uppdrag att ta fram en standardiserad metod för att inom socialtjänst samt hälso- och sjukvård upptäcka och beskriva utsatthet för hedersrelaterat våld samt att bedöma stödbehov och risken för upprepat våld med utgångspunkt i de befintliga bedömningsmetoderna FREDA. Till deluppdraget hör även att med utgångspunkt i samma bedömningsmetoder utreda förutsättningarna för att utveckla motsvarande metoder för socialtjänstens arbete med våldsutövare, inklusive i hederskontext. Länsstyrelsen Östergötland har framfört synpunkten att det är viktigt att ta fram material som kan öka yrkesverksammas möjligheter att upptäcka och beskriva utsatthet för hedersrelaterat våld men bedömer att detta inte kan ske med utgångspunkt i de befintliga bedömningsmetoderna FREDA. FREDA är framtaget med fokus på målgruppen kvinnor som utsatts för våld från närstående och/eller barn som bevittnat våld och Länsstyrelsen Östergötland menar att det är många faktorer som skiljer dessa åt. Bland annat den kollektiva dimensionen, den transnationella aspekten, plötsligt upptrappat hot på grund av att överträdelser av hedersnormer blir kända av närstående och olika uttrycksformer som barnäktenskap, tvångsäktenskap, könsstympning och andra former av kontroll av oskuld och sexualitet. Socialstyrelsens uppdrag är förlängt och Länsstyrelsen Östergötland välkomnar samverkan kring detta under 2018.

- Indikatorer för att följa upp den nationella strategin
  Länsstyrelsen har vid flera tillfällen lämnat synpunkter muntligt under möten samt skriftliga synpunkter. Synpunkter på ett relativt stort antal indikatorer har varit påpekanden om vikten av att specificera att våld i nära relationer också inbegriper hedersrelaterat våld och förtryck inklusive könsstympning och tvångsäktenskap. Vad gäller vissa andra indikatorer har synpunkterna rört att de bedöms vara alltför breda för att mäta sådant som är relevant för den uppföljning av strategin som ska göras.

- Nationell kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck
  Länsstyrelsen har deltagit i ett möte där metoder för undersökning har diskuterats och då framfört invändningar mot förslaget att samla in uppgifter om utsatthet via en postenkät till hemadresser. Detta skulle exempelvis kunna innebära risker för utsatta samt svårigheter i relation till språkkunskaper.

Dödsfallsutredningar
Kompetensteamet har bjudits in av Socialstyrelsen för att vid tre tillfällen medverka i möten för att analysera fall av dödligt våld (då fallen bedömts vara hedersrelaterade)

inom ramen för Socialstyrelsens dödsfallsutredningar. Kompetensteamet bjöds även in till en workshop då samlade iakttagelser och förbättringsförslag diskuterades för att ge underlag till Socialstyrelsens rapport om genomförda dödsfallsutredningar under den senaste tvåårsperioden.

Deltagande i andra externa sammanhang.
Länsstyrelsen Östergötland medverkar i fler externa sammanhang än de som nämns ovan. Ett exempel på detta är att Juno Blom[47] är utsedd som expert i *Utredningen om starkare skydd mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv* (Ju 2017:06). Ett annat exempel är att Länsstyrelsen Östergötland samarbetar med Rädda Barnen och Folkteatern i Gävleborg inom ramen för projektet *Kärleken är fri*, som bygger på samverkan mellan ideella organisationer och myndigheter.

Länsstyrelsen har även bidragit med synpunkter beträffande uppbyggnaden av Polismyndighetens kompetensnätverk för arbetet mot hedersrelaterade brott. Kompetensnätverket inrättades under 2017 och består av cirka 70 personer.[48]

Remissvar

Länsstyrelsen Östergötland har utifrån det nationella uppdraget om hedersrelaterat våld och förtryck svarat på nio remisser under 2017.

När det gäller remissen rörande Socialstyrelsens *dödsfallsutredningar*[49] var Länsstyrelsen positiv till promemorians förslag och tillstyrkte dem i sin helhet.[50] Utöver det var Länsstyrelsens uppfattning att ett särskilt förtydligande bör göras kring hedersrelaterat våld och förtryck och närståendebegreppet i förhållande till hedersrelaterad brottslighet, i de riktlinjer och rutiner som promemorian föreslår tas fram för Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten. Utifrån förslagen att utöka antalet fall som ska utredas samt att utöka möjligheterna att knyta externa personer till utredningarna, påpekade Länsstyrelsen vikten av att tillsätta ökade resurser för de myndigheter som ska samverka med Socialstyrelsen i dödsfallsutredningarna. Länsstyrelsen Östergötland menade också att det behöver förtydligas om ärenden som rör könsstympning ska ingå i de fall av grov misshandel mot barn som ska utredas.

Länsstyrelsen Östergötland fick också möjlighet att svara på en remiss av Migrationsverkets förslag till standard för handläggning av ärenden rörande gifta barn i skyddsprocessen. I remissvaret förde Länsstyrelsen Östergötland fram att det genomgående var otydligt hur, när och av vem relevanta faktorer skulle utredas i Migrationsverkets förslag till standard[51]. Länsstyrelsen förde också fram att det är viktigt att ha flera enskilda samtal med barnet. Det behöver också klargöras att ett ansökningssamtal inte bara ska begränsas till en viss ålder. Länsstyrelsen Östergötland framförde också stark kritik mot att barnet (oftast flickor) och maken (oftast vuxen man) inte inledningsvis under utredning separeras tills en grundlig utredning är klar och beslut fattats. Enligt förslaget placeras barnet tillsammans med den vuxne om ingen av parterna uttryckligen uppger något annat. Barn i barnäktenskap kan inte alltid förväntas ha förmåga och möjlighet att själva kunna framföra sin vilja eller önskan. Utifrån detta

[47] Utvecklingsledare vid Länsstyrelsen Östergötland.
[48] Beslutet fattades i december 2016.
[49] Utredningar avseende vissa skador och dödsfall. (Ds 2017:47).
[50] Remissvar Utredningar avseende vissa skador och dödsfall (Ds 2017:47), Dnr 801-11097-17, Länsstyrelsen Östergötland.
[51] Remissvar Migrationsverkets förslag till standard för handläggning av ärenden rörande gifta barn i skyddsprocessen, Dnr 801-636-17.

menade Länsstyrelsen Östergötland att utgångspunkten för Migrationsverket i det initiala skedet måste vara att barn och vuxna inte kan anvisas till samma boende. Utgångspunkten bör istället vara att barnet placeras i ett boende anpassat för ensamkommande barn tills socialtjänsten tillsammans med Migrationsverket och andra relevanta myndigheter i och om möjligt utanför Sverige har utrett och bedömt barnets situation och behov av skydd.

När det gäller remissen rörande *Ett starkt straffrättsligt skydd mot människohandel och annat utnyttjande av utsatta personer* (S0U 2016:70) så tillstyrkte Länsstyrelsen utredningens förslag i sin helhet.[52] Länsstyrelsen Östergötland lyfte att det är viktigt att de tydliga överlappningarna mellan människohandel, barnäktenskap och tvångsäktenskap synliggörs än mer i förarbetena. Det behöver också tydliggöras i de regeringsuppdrag som ges till myndigheter för att öka möjligheterna till samverkan i dessa komplexa brottsutredningar med en tydlig transnationell och ofta organiserad karaktär. I betänkandet framkommer den nyckelroll som Länsstyrelsen Stockholm haft genom sitt uppdrag som nationell samordnare rörande prostitution och människohandel, deras särskilda uppdrag kring människohandel med barn och deras ledning av det operativa nätverket Nationellt metodstödteam (NMT). I betänkandet saknades dock ett uppmärksammande av den föreslagna överflytten av Länsstyrelsen Stockholms nationella uppdrag inom området till Jämställdhetsmyndigheten och vilka konsekvenser det kan ha för de brottsbekämpande myndigheterna. I remissvaret lyfte Länsstyrelsen Östergötland att en sådan konsekvensanalys behöver göras.

Projekt som beviljats nationella medel

Under 2017 har projekt som beviljats nationella projektmedel och som startade under 2016 fortsatt sin verksamhet. Det handlar om de medel som tidigare utlystes inom ramen för uppdraget att *främja och lämna stöd till insatser för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck*.[53]

Alla projekt utom ett drivs av ideella organisationer och målgruppen för projekten är främst yrkesverksamma på kommunal nivå. Även kommunpolitiker och flickor i asylprocessen finns som målgrupper. Projekten är framför allt inriktade på utbildning (insatser och material). Vissa insatser är inriktade mot flera län, andra har en mer generell nationell inriktning.

Uppgifter om projektens namn och vilken organisation/myndighet som driver projektet samt en kategorisering av innehållet i dem listas nedan (se bilaga 1 för en ytterligare beskrivning av projekten).

- *Bygga broar – med barn och unga i centrum*
  Organisation/myndighet: Acting for Change
  Kategori av insats: Spridning av metod och utbildningsmaterial. Framtagande och testning av föräldraskapsstöd. Nätverk, handledning och koordinering av viktiga resurspersoner ska utvecklas.

[52] Remissvar Ett starkt straffrättsligt skydd mot människohandel och annat utnyttjande av utsatta personer (S0U 2016:70), Dnr, 801-13126-16, Länsstyrelsen Östergötland.
[53] Dessa projekt ansökte om och beviljades medel inom ramen för uppdraget att främja och lämna stöd till insatser för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck i (regleringsbrevet för budgetår 2011 avseende länsstyrelserna (Fi2010/5567 m.fl.).

- *Om unga kvinnors situation på asylboenden*
  Organisation/myndighet: Kvinnors nätverk
  Kategori av insats: Utbildningsinsats för asylsökande flickor.

- *Visste du det*
  Organisation/myndighet: Kvinnorättsförbundet
  Kategori av insats: Utbildning/Informationsspridning

- *Det handlar om kärlek*
  Organisation/myndighet: Rädda Barnen
  Kategori av insats: samverkan och utbildning

- *Förebygg i tid – att arbeta med tjejgrupper inom särskolan*
  Organisation/myndighet: TRIS – tjejers rätt i samhället
  Kategori av insats: Spridning av framtaget utbildningsmaterial, samt utbildning och handledning vid användande av materialet.

- *STOPP – ett treårigt nationellt projekt mot barn- och tvångsäktenskap*
  Organisation/myndighet: Riksföreningen Glöm aldrig Pela och Fadime
  Kategori av insats: Utbildning av kommunala politiker och tjänstemän

- *Hedersrelaterat våld och förtryck – mot förbättrad kunskap om förövarna*
  Organisation/myndighet: Kriminalvården
  Kategori av insats: Forskningsstudie

Nationell samling mot hedersrelaterat våld och förtryck

Den specifika delen av uppdraget att arrangera en konferens i samråd med Socialdepartementet, *Nationell samling mot hedersrelaterat våld och förtryck*, genomfördes i februari 2017. Vid konferensen medverkade bland annat företrädare för regeringen, statliga myndigheter och kommuner samt för ideella organisationer. Fokus var bland annat på det arbete som bedrivs av ansvariga myndigheter och aktörer samt på hur arbetet behöver utvecklas.[54] Konferensen webbsändes via regeringens hemsida.

På initiativ av Socialdepartementet planerades och genomfördes en uppföljande konferens under hösten 2017 i samråd mellan departementet och Länsstyrelsen Östergötland. Fokus i denna konferens var bland annat på den transnationella dimensionen av hedersrelaterat våld och förtryck, arbetet i *Utredningen om starkare skydd mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv* samt det pågående arbetet med kartläggningar av omfattningen.[55] Även denna konferens webbsändes.

[54] Se bilaga 2 för programmet.
[55] Se bilaga 2 för programmet.

6. Uppgifter från andra myndigheter och verksamheter

Kriminalstatistiken

Från och med 2015 finns det i den officiella kriminalstatistiken särskilda brottskoder för brottstyperna *äktenskapstvång* och *vilseledande till tvångsäktenskapsresa*[56] samt för *könsstympning av kvinnor.*[57]

Tabell 7. Anmälda brott rubricerade som äktenskapstvång, vilseledande till tvångsäktenskapsresa samt könsstympning av kvinnor, åren 2015-2017

Antal anmälda brott[58]			
	2015	**2016**	**2017**
Äktenskapstvång	37	70	90
Vilseledande till tvångsäktenskapsresa	11	12	14
Könsstympning av kvinnor	14	27	21

Det finns mycket få fällande domar när det gäller de ovanstående brotten. Under 2014–2015 dömdes inte någon för äktenskapstvång eller vilseledande till tvångsäktenskapsresa och under 2016 dömdes en person för äktenskapstvång. Enligt Länsstyrelsens kännedom finns en fällande dom och en friande dom från 2017, ingen av dem har dock vunnit laga kraft utan har överklagats och förhandlingar i hovrätt kommer att ske under våren 2018.

När det gäller könsstympning av kvinnor finns endast två fällande domar mellan 1982 och 2017. Båda domarna är från 2006.

Statistik från Origo

Stockholms läns resurscentrum Origo har under 2017 erbjudit 422 yrkesverksamma och frivilliga aktörer konsultation och vägledning i ärenden som var nya för året. Av dessa konsultationer handlade 14 procent om unga män och 1,5 procent om personer som identifierar sig som annat kön än kvinna eller man. Medelåldern bland dessa ungdomar var 17,5 år.

Under 2017 vände sig 168 ”nya” ungdomar direkt till Origo, varav 151 kvinnor, 16 män och 1 som identifierade sig som annat kön. Bland dem var medelåldern 19 år.

Allmänna Barnhuset

Stiftelsen Allmänna Barnhuset genomförde på uppdrag av regeringen en nationell elevstudie om förekomsten av fysisk bestraffning, försummelse och annan kränkning av barn i Sverige under 2016.[59] Studien som var en uppföljning av tidigare undersökningar genomförda åren 2000, 2006 och 2011 inkluderade för första gången en fråga om elevers upplevda frihet att själva bestämma över sina liv. Det är en fråga som tidigare

[56] Enligt lagstiftning som trädde i kraft den 1 juli 2014.
[57] Enligt lagstiftning som trädde i kraft den 1 juli 1982.
[58] http://statistik.bra.se/solwebb/action/anmalda/urval/sok
[59] Jernbro, C. & Janson S. (2017). *Våld mot barn 2016. En nationell kartläggning*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset

använts i en studie av Socialstyrelsen.[60] Studien visade att en stor majoritet av alla elever själva får bestämma över sina liv, men att elever vars föräldrar är födda utanför Norden, mer sällan hade möjlighet att göra det. De aspekter där skillnaderna var särskilt stora, var möjligheten att själv bestämma religion/livsåskådning och vem de får gifta sig eller bo tillsammans med som vuxna. Av elever med en eller båda föräldrar födda utanför Norden uppgav 6,6 procent att det stämde dåligt att de själva fick bestämma vem de skulle gifta sig med som vuxna. Bland elever som upplevde att de inte fick bestämma vem de skulle gifta sig med eller leva med hade 88 procent varit utsatta för någon form av barnmisshandel i jämförelse med 42 procent bland dem som själva fick välja framtida partner. Elever med dessa begränsningar var överrepresenterade vad gäller samtliga former av barnmisshandel som fysisk och psykisk misshandel, sexuella övergrepp, försummelse och upplevt våld mellan föräldrarna. Studien visade också på stora psykiska och hälsomässiga konsekvenser av utsattheten.

Länsstyrelsen Östergötland och Stiftelsen Allmänna Barnhuset kommer under 2018 att samverka kring spridning av resultatet av studien.

Socialstyrelsen

Barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta

Under våren 2017 intervjuade Socialstyrelsen 74 kommuner per telefon om bland annat erfarenheter av mottagandet av ensamkommande gifta flickor. De kommuner som intervjuades hade anvisats tre eller fler ensamkommande flickor under 2016. Med utgångspunkt i svaren i telefonintervjuerna tillfrågades ett 15-tal kommuner med erfarenhet av att handlägga gifta flickor om att delta i en fördjupad intervju. I kommunerna har handläggningen av 25 gifta barn, de flesta flickor, beskrivits. Också tre flickor intervjuades inom ramen för kartläggningen. Flera av kommunerna uppgav att de haft svårt att bedöma vilken placeringsform som var bäst när barnet uppgav att hon eller han ville fortsätta att leva tillsammans med sin make/maka. De allra flesta av barnen var även själva föräldrar till ett eller flera barn vilket försvårade bedömningarna. Kommunerna beskrev att de hade placerat gifta barn på hem för vård eller boende, HVB, eller i familjehem. Barn hade också placerat hos egna eller makens/makans släktingar. Vissa hade inte placerats alls, utan hade istället bott med sin make/maka på Migrationsverkets boende eller hos släktingar, som socialtjänsten bedömt inte skulle godkännas som familjehem. Det framkom också att make/maka kan ha getts medgivande om att bli familjehem och att flickor under 15 år inte alltid skyddats, utan tillåtits bo med maken. Socialstyrelsens rapport ligger till grund för vägledning för socialtjänsten och det riktade informationsmaterial till barn och deras anhöriga som Socialstyrelsen tagit fram tillsammans med Migrationsverket och som ska publiceras under 2018.

Dödsfallsutredningar 2016-2017

Socialstyrelsen har uppdraget att genomföra utredningar då en kvinna eller man har avlidit med anledning av ett brott av en närstående eller tidigare närstående person. Under 2016–2017 har Socialstyrelsen utrett fall där 21 vuxna dödats. I två av de 21 fallen hade domstolen fastställt att gärningspersonen haft ett hedersmotiv till brottet. I ytterligare två fall bedömde Socialstyrelsen att det fanns indikation på att brottet var hedersrelaterat. Detta hade även uppmärksammats vid förundersökningen efter gärningen, men domstolen hade inte kunnat fastställa att det fanns ett hedersmotiv.

[60] Socialstyrelsen (2007). *Frihet och ansvar. En undersökning om gymnasieungdomars upplevda frihet att själva bestämma över sina liv.*

I två av de fyra ärendena var gärningspersonens våld mot brottsoffret före gärningen känt av minst en samhällsaktör. I båda fallen fanns en eller ett större antal polisanmälningar som rörde gärningspersonens våld mot brottsoffret. I ett av fallen hade brottsoffret på eget initiativ vänt sig först till hälso- och sjukvården och därefter till socialtjänsten för att ansöka om stöd med anledning av gärningspersonens våld. Varken polis eller socialtjänst hade uppmärksammat risken för att det våld brottsoffren utsattes för kunde vara hedersrelaterat vid kontakten med brottsoffret före gärningen, trots att det fanns tecken på hedersrelaterat våld och förtryck. Inga frågor hade ställts för att undersöka om våldet kunde vara hedersrelaterat. Inte heller hade någon strukturerad bedömning av risk och hantering av hedersrelaterat våld och förtryck genomförts. Detta bidrog sannolikt till att riskerna i kvinnornas situation inte blev tydliggjorda. De två brottsoffer som hade haft kontakt med polisen dödades inom fyra månader efter polisanmälan. Det ena brottsoffret som också hade haft kontakt med socialtjänsten dödades inom tre månader efter sin ansökan om stöd och hjälp.

Socialstyrelsen kommer att erbjuda socialtjänsten ökat stöd att använda befintlig vägledning för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Utformningen av detta kommer att diskuteras med länsstyrelserna, Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) och Sveriges kommuner och landsting (SKL).

Norska kompetanseteamet

Norge har sedan 2004 ett nationellt kompetensteam mot tvångsäktenskap och könsstympning.[61] Under 2017 vägledde kompetanseteamet i 560 enskilda ärenden, varav 40 procent gällde barn under 18 år och 24 procent gällde pojkar/män. Av ärendena[62] rörde 28 procent hot och våld, 25 procent genomförda tvångsäktenskap, 14 procent att ofrivilligt befinna sig utomlands, 13 procent rädsla för tvångsäktenskap och 6 procent hade med könsstympning att göra.[63] Ärenden som rörde utsatta utomlands utgjorde 19 procent av det totala antalet ärenden.

De flesta ärendena, 20 procent, kom från Utlendingsdirektoratet (det vill säga motsvarigheten till Migrationsverket i Sverige).

[61] Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse.

[62] Utsattheten redovisas på ett annat sätt än hur Länsstyrelsen Östergötland gör, vilket innebär att det inte går att jämföra andelarna av olika typer av utsatthet.

[63] Övriga ärenden rörde bland annat rädsla för att ofrivilligt hållas kvar utomlands samt negativ social kontroll.

7. Analys med utvecklingsområden och förslag

Genom samtalen till stödtelefonen får Länsstyrelsen Östergötland kännedom om allvarlig och omfattande utsatthet och hur situationen för de utsatta ser ut, om myndigheters agerande och vilka frågor de har. Detta bidrar till att ge en bild av till exempel kunskapsområden där det tycks finnas brister och därmed utvecklingsbehov. Mot bakgrund av det ökande antalet samtal till den nationella stödtelefonen, vad frågorna rör och den ofta mycket allvarliga utsatthet som samtalen handlar om kan Länsstyrelsen Östergötland konstatera att stödtelefonen fyller en mycket viktig funktion. Länsstyrelsen Östergötland bedömer mot bakgrund av erfarenheterna under 2017 att det finns fortsatta stora behov hos yrkesverksamma inom berörda myndigheter av kunskap och kompetens inom området, samt av råd och vägledning i enskilda ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck. Detta framkommer också av andra aktuella rapporter.[64] I rapporten *Kunskapsbehov inom socialtjänsten om våld mot barn*, framkommer att mer än hälften av de svarande[65] upplevde behov av en konsultationstelefon dit man kan ringa och få råd och stöd i svåra och komplicerade ärenden som rör barn som utsatts för våld och andra övergrepp. Utifrån erfarenheterna från arbetet med Länsstyrelsen Östergötlands stödtelefon med särskilt fokus på hedersrelaterat våld och förtryck kan vi bekräfta att det finns stora behov också då det kommer till andra former av utsatthet. I rapporten nämns att en nationell konsultativ telefon skulle kunna drivas av Barnafrid. Länsstyrelsen Östergötland ser detta som ett viktigt förslag som bör ses över.

Detta avsnitt omfattar iakttagelser och reflektioner kring arbetet under 2017, framför allt utifrån erfarenheterna av samtalen till den nationella stödtelefonen, utbildnings-insatserna och samverkan med andra aktörer. I samtalen och i samband med utbildningsinsatser är det tydligt att det finns en vilja och ett engagemang att ge stöd och skydd till de som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer som barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning. Även om det finns en grundläggande kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck, framkommer det att det också saknas förståelse och resurser att hantera riskerna och komplexiteten i dessa ärenden utifrån den kollektiva aspekten, den transnationella dimensionen och hur våldets dynamik kan påverka de utsattas handlingsutrymme. Handläggare inom olika myndigheter upplever att det finns begränsade metoder och verktyg och att lagstiftningen inte heller är anpassad till dessa ärenden, särskilt i förhållande till barn. Det framkommer också att yrkesverksamma har en hård belastning och alltför ofta saknar stöd och förståelse från chefer. Detta påverkar handläggarens faktiska möjligheter och förutsättningar att utföra ett tillfredsställande arbete.

Länsstyrelsen Östergötland har nedan identifierat ett antal utvecklingsområden och förslag:

- Förebyggande och skyddande insatser för våldsutsatta barn
- Sexuella övergrepp och psykisk ohälsa
- Behov av specialistkompetens inom rättsväsendet och andra myndigheter
- Asylsökande och nyanlända

[64] Barnafrid (2017) *Kunskapsbehov inom socialtjänsten om våld mot barn*; Länsstyrelsen Jönköping (2017) *Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag 40 enligt regleringsbrevet för 2017*. Dnr. 851-8242-17.
[65] Enkäten besvarades av 407 socialsekreterare socialtjänsten som arbetade med barn som utsatts för våld och andra övergrepp. Deltagarna representerade 35 procent av Sveriges kommuner.

- Boendefrågan
- Utbildningar
- Den transnationella dimensionen
- Permanenta Länsstyrelsen Östergötlands uppdrag

När det gäller nedanstående utvecklingsområden och förslag önskar Länsstyrelsen Östergötland en dialog med Socialdepartementet för att utveckla dessa.

Förebyggande och skyddande insatser för våldsutsatta barn

Både erfarenheterna från stödtelefonen och utbildningsinsatserna visar på stora svårigheter både vad gäller att förebygga våld och att skydda barn som är utsatta. Det framkommer i stor utsträckning att det saknas kompetens, erfarenhet och upparbetade metoder för att arbeta tidigt förebyggande mot hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer som barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning i de fall barn och vårdnadshavare är motiverade till insatser. Att arbeta tidigt förebyggande direkt med barn begränsas utifrån anmälningsplikten och att nå vårdnadshavare och andra närstående som inte är motiverade till insatser, är en utmaning utifrån brist på lagstöd.

Yrkesverksamma i skolan

Både genom kontakterna i stödtelefonen och vid utbildningstillfällen framkommer det att yrkesverksamma inom skolan kan känna en osäkerhet för att anmäla till socialtjänsten, mot bakgrund av tidigare erfarenheter av att orosanmälan inte lett till att barnet skyddats. Detta kan särskilt gälla i situationer där den utsatta har berättat fragmentariska händelser, och den som tagit emot berättelsen känt stor oro för att det finns mycket mer som hänt men som inte framkommer. Frågorna har då varit hur man som yrkesverksam ska göra i dessa fall och när man ska orosanmäla. Yrkesverksamma uttrycker att socialtjänsten tidigare kan ha kontaktat vårdnadshavarna utan att en tydlig skyddsbedömning och planering har gjorts tillsammans med skolan och barnet. I de fall vårdnadshavarna menar att de likväl som barnet kan vara i behov av stöd från socialtjänsten, kan situationen utvecklas till det bättre. Information om en anmälan kan dock även leda till att barnet, som sedan tidigare varit begränsat och kontrollerat, kan hamna i en allvarligare utsatthet när vårdnadshavarna får kännedom om att barnet har pratat om sin livssituation med någon utanför familjen. När vårdnadshavarna inte vill medverka till en frivillig insats har socialtjänsten inget lagstöd för att fortsätta utredningen, vilket innebär att de inte heller får inblick i vilka konsekvenser orosanmälan kan få eller fick för barnet. Personal inom skolan menar att detta även kan leda till att barnets förtroende för skolan sjunker med tanke på att barnets rop på hjälp och myndigheters brist på lagstöd snarare har förvärrat situationen än lett till en konstruktiv förändring. Om skolan väljer att inte anmäla oro bryter de dock mot den lagstiftningen som säger att det är skolans skyldighet.

Yrkesverksamma inom skolan har även tagit upp att de upplever osäkerhet och brist på handlingsutrymme då flickor berättat om att de varit utsatta för trakasserier och/eller övergrepp av pojkar på skolan. Flickorna kan vara rädda för att familjen ska få reda på vad som hänt och att de själva ska få skulden för det som hänt. Vissa av flickorna har inte vågat berätta vilka pojkarna är, vilket gjort att skolan inte har kunnat agera i förhållande till dem som utsatt flickorna och kanske även utsatt andra flickor.

Yrkesverksamma inom socialtjänsten

Också från yrkesverksamma inom socialtjänsten framkommer frustration över att det saknas stöd för hur de ska kunna nå vårdnadshavare i ett tidigt skede när det inkommer en orosanmälan kring ett barn. När vårdnadshavare inte tar emot erbjudanden om frivilliga insatser, finns det inte stöd i lagstiftningen för att vidta åtgärder om inte det finns grund för LVU. En del lyfter också upp svårigheten i ärenden där barn och unga vacklar i sin berättelse och då man inte känner trygghet när ett barn eller en ung person, som efter att ha varit tydlig med sin utsatthet inledningsvis, sedan säger sig vilja tillbaka hem till vårdnadshavarna. Oro och frågan om att lita på att vårdnadshavare menar allvar när de uttrycker att det kommer bli bra när barnet kommer hem är också något som tagits upp. Det framkommer också både från stödtelefonen och utbildningsinsatserna att socialtjänsten är hårt belastad och att budgeten är ansträngd, vilket leder till en upplevelse av att man inte kan vidta tillräckliga åtgärder samt att det finns uttalade eller underförstådda krav på hemmaplanslösningar, vilket kan försätta barnet i fara. Också att handläggare själva upplever sig hotade framkommer i ärenden till stödtelefonen vilket också kan påverka handlingsutrymmet.

Då det gäller barn som utsatts för eller bevittnat våld ska socialtjänsten enligt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd, utan dröjsmål inleda en utredning om barnets behov av stöd och hjälp. Nämnden ska dessutom bedöma risken för att barnet kommer att utsättas för eller bevittna ytterligare våld. Trots tydlig lagstiftning kan vi i stödtelefonen se att detta inte alltid sker. Särskilt tydligt framkommer det utav att situationen för syskon till ett utsatt barn eller barn till en våldsutsatt vuxen inte har lett till utredning. Det är viktigt att se vad det kan bero på. Är arbetsbelastningen så stor inom socialtjänsten att de inte klarar av att utreda de barn som inte anmälan berör?

Utifrån ärendena i stödtelefonen framkommer att även i fall där det finns tydlig grund för en ansökan om LVU, så kan det dröja innan denna lagstiftning aktualiseras för att skydda barn. Denna erfarenhet har också stöd i tidigare forskning som visar att socialtjänsten kan ha stora reservationer kring att använda sig av LVU-lagstiftningen.[66] Detta får konsekvenser på flera nivåer, först och främst för de enskilda barnen vars utsatthet ofta har pågått under lång tid och lett till svåra emotionella, sociala och fysiska konsekvenser. Det får också konsekvenser för hur myndigheterna betraktar barns rätt till skydd. Om socialtjänst, polis och domstol så sällan kommer i kontakt med LVU-utredningar som rör barns och ungas rätt till skydd från våld, så ses skydd enligt LVU som en undantagsåtgärd istället för som en självklar åtgärd för att skydda barn och unga från upprepat våld. Något som vi också lyfte i vårt remissvar[67] på utredningen *Barns och ungas rätt vid tvångsvård – förslag till ny LVU* (SOU 2015: 71).

Länsstyrelsen Östergötland menar att de skyddsåtgärder som LVU-lagstiftningen möjliggör i mycket högre utsträckning än idag bör ses som en utgångspunkt snarare än ett undantag i ärenden som rör hedersrelaterat våld, särskilt utifrån den transnationella aspekten. När det gäller de 56 individer som förts ut ur landet eller hållits kvar mot sin vilja, kan vi se att barnen i flera av dessa ärenden har haft kontakt med både skolpersonal och socialtjänst och haft insatser enligt SoL eller LVU-vård som upphört. Det är viktigt att myndigheter vidtar aktiva åtgärder när ett barn berättar om sin oro för

[66] Linell, H. (2017). *Child protection through an abuse-focused lens: Adolescent victimization and Swedish social services responses* (Doctoral dissertation, Department of Social Work, Stockholm University). Ponnert, L. (2017). LVU-utredningen. En barnavårdsutredning som andra och samtidigt en specifik utredningspraktik.I Lundström & Leviner (red) *Tvångsvård av barn och unga. Rättigheter, utmaningar och gränszoner.*, 174-198.
[67] Diarienummer 700-8147-2015

att bli bortförd, och att de uppmärksammar det behov av långsiktigt skydd och den sårbarhet som kan inträffa då tidigare skyddsinsatser och insyn i barnets situation minskar. I dessa fall skulle de verktyg för att förebygga och förhindra tvångsäktenskap och könsstympning utomlands som ska utredas under 2018 vara av stor vikt.[68] Det är också viktigt att lyfta fram att de skyddsinsatser som vidtagits i andra ärenden kan ha varit avgörande för att inte ännu fler barn och unga har förts ut ur landet mot sin vilja.

Länsstyrelsen Östergötland menar att de begränsade möjligheterna för yrkesverksamma att ha kontakt med barn och arbeta tidigt förebyggande och för barn att få öppna insatser utan vårdnadshavares samtycke, är problematiskt ur ett barnrättsperspektiv och något som måste åtgärdas. I LVU-utredningen[69] föreslogs utökade möjligheter för socialnämnden att besluta om insatser till barn oavsett vårdnadshavarens inställning. Ökade möjligheter till insatser behövs också för syskon till barn som omhändertagits enligt LVU men vars egen situation inte bedömts uppfylla kriterierna för LVU. Vår erfarenhet är att syskon till placerade barn ofta har svårt att få tillgång till insatser och att det är viktigt att socialtjänsten får ytterligare möjligheter att långsiktigt stödja dessa barn. Som vi förde fram i vårt remissvar till LVU-utredningen så är det dock viktigt att synliggöra att för barn och unga i en hederskontext är det svårt och riskfyllt att öppet gå emot sina föräldrar om de nekar barnet insats.

Länsstyrelsen Östergötland menar att det är av oerhörd vikt att regeringen ser över dessa barns behov av tidiga insatser och långsiktigt skydd. Länsstyrelsen Östergötland ser fortfarande ett mycket stort behov av förändringar i lagstiftningen både för yrkesverksamma att nå barn utan att vårdnadshavare informeras, och för att öka socialtjänstens möjligheter att nå de barn där utsattheten inte är sådan att kriterierna för vård enligt LVU uppfylls och där vårdnadshavare nekar insats för barnet.

Utvecklingsområden/förslag

- Utveckling av universellt och indikativt föräldrastöd med fokus på att förebygga våld och som omfattar frågor om sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter

- Utveckling av långsiktigt stöd och skydd (kompetenshöjning inom fältet, behov av forskning, uppföljning av unga som varit placerade)

- Utveckling av lagstiftning. Bland annat av de frågor som belystes av LVU-utredningen som utökade möjligheter för socialnämnden att besluta om insatser till barn och de frågor som ska belysas i tilläggsdirektivet till *Utredningen om starkare skydd mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv*

- Vikten av en stödchatt för unga (utifrån svårigheten för yrkesverksamma att samtala med barn anonymt)

- Nationell konsultationstelefon för yrkesverksamma som möter barn som utsatts för våld och andra övergrepp. Det vill säga en motsvarighet till Länsstyrelsen Östergötlands nationella stödtelefon som är avgränsad till råd i ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck och som även omfattar yrkesverksamma som möter vuxna utsatta.

[68] Tilläggsdirektiv till Utredningen om starkare skydd mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv (Ju 2017:06)
[69] SOU 2015: 71.

Sexuella övergrepp och psykisk ohälsa

Av Allmänna barnhusets rapport *Våld mot barn 2016* framkommer att elever som upplevde att deras val av vem de i framtiden skulle leva med eller gifta sig med var begränsat var överrepresenterade vad gäller samtliga former av barnmisshandel som fysisk och psykisk misshandel, sexuella övergrepp, försummelse och upplevt våld mellan föräldrarna. Studien visade också på stora psykiska och hälsomässiga konsekvenser av utsattheten.

Att sexuella övergrepp och psykisk ohälsa ofta förekommer i samband med hedersrelaterat våld är tydligt utifrån erfarenheterna från stödtelefonen. Både i samtal till den nationella stödtelefonen och under samtal vid utbildningstillfällen, framkommer problem och svåra dilemman som uppstår när barn och unga berättar om sexuella övergrepp, vilket beskrivs tidigare i rapporten. Det är även viktigt att uppmärksamma de sexuella övergrepp som sker inom ramen för barnäktenskap och tvångsäktenskap. Det framgår av flera ärenden att det sexuella våldet inte har anmälts på grund av en stark rädsla hos den utsatta för att familjemedlemmar ska få reda på vad som hänt och för hur de kommer att reagera och agera utifrån detta. I fall där anmälan har gjorts förekommer att familjemedlemmar tagit avstånd från den utsatta och utövar press och hot för att anmälan ska tas tillbaka. I flera ärenden framgår att den utsatta har berättat om övergrepp för hälso- och sjukvården i samband med graviditet.

Länsstyrelsen Östergötland menar att det finns ett stort behov av tidiga förebyggande insatser som riktar sig till såväl vårdnadshavare som barn och unga. Vid sådana insatser är det viktigt att det informeras om och reflekteras kring individens rätt till egenmakt över sin sexualitet. Att barn, unga och även vuxna är mer oroliga för vilka konsekvenser det kan få om familjen/släkten får kännedom om sexuella övergrepp synliggör den utsatta situation som de befinner sig i. Det leder till att det sexuella övergreppet, som är en traumatisk händelse i sig, blir sekundär i relation till de bestraffningar som de fruktar. Det är viktigt att uppmärksamma de dilemman som kan uppstå utifrån detta för yrkesverksamma inom skola, hälso- och sjukvård, socialtjänst, samt för verksamma inom ideella organisationer.

I vissa ärenden till stödtelefonen har det framkommit att barnet/den unga har suicidtankar och/eller självskadebeteende. I dessa ärenden är det viktigt att barnet/den unga får stöd i att söka kontakt med BUP/vuxenpsykiatrin då varken skolan eller socialtjänsten har mandat eller kompetens att göra suicidbedömningar. När det gäller barn och unga generellt är det viktigt att informera vårdnadshavare så att de kan vidta åtgärder. I dessa ärenden är det dock viktigt att vara medveten om att det kan finnas stora begränsningar för den utsatta att ha en vårdkontakt. I samtalen bekräftas den bilden av anmälaren som beskriver att barnet inte tillåts eller hindras att ha läkarkontakt.

Länsstyrelsen Östergötland menar att det finns ett stort behov av ökad kunskap kring sexuella övergrepp och psykisk ohälsa i samband med hedersrelaterat våld och förtryck. Dessa teman kan ses som relativt outforskade i en svensk kontext. Länsstyrelsen menar också att det finns ett mycket stort behov av ytterligare stöd för yrkesverksamma främst inom hälso- och sjukvården att möta utsatta.

Utvecklingsområden/förslag

- Behov av forskning om sexuella övergrepp och psykisk ohälsa med koppling till hedersrelaterat våld och förtryck

- Stöd och verktyg till yrkesverksamma för att uppmärksamma och hantera dessa frågor

Specialistkompetens inom rättsväsendet och andra myndigheter

Polismyndigheten har, som tidigare nämnts, inrättat ett kompetensnätverk när det gäller hedersrelaterade brott. Bakgrunden till detta är att denna brottslighet är komplex, svår att utreda och eftersom det handlar om relativt få ärenden finns det behov av specialistkompetens. I nätverket ingår cirka 70 poliser från hela landet och regionala kompetenscentrum ska etableras dit utredare i regionerna ska kunna vända sig för konsultation i komplexa ärenden.

Länsstyrelsen Östergötland är mycket positiv till att detta skett och har också bidragit med synpunkter på uppbyggnaden av nätverket. Länsstyrelsen menar också att det finns behov inom andra myndigheter att säkerställa att det finns specialistkompetens i frågor som rör hedersrelaterat våld och förtryck. I vissa fall kan det, liksom när det gäller Polismyndigheten, vara aktuellt med specialistkompetens inom en nationell myndighet för att bistå yrkesverksamma på exempelvis regional nivå. Detta skulle kunna vara relevant för Åklagarmyndigheten.

Utvecklingsområden/förslag

- Barnutredare med särskild kompetens
  Länsstyrelsen vill betona vikten av att det bör ingå barnutredare i polisens kompetensnätverk, eftersom hedersrelaterad brottslighet drabbar barn (exempelvis kan nämnas att i de ärenden som inkom till den nationella stödtelefonen under 2017 var andelen barn av de utsatta minst 53 procent)

- Målsägandebiträden och särskilda företrädare för barn med särskild kompetens
  Det är även viktigt att målsägandebiträden och särskilda företrädare för barn har särskild kompetens gällande hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive dess olika uttrycksformer såsom barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning, när de förordnas i dessa ärenden

- Specialistkompetens även inom socialtjänst och hälso- och sjukvård
  När det gäller specialistkompetens inom socialtjänst och hälso- och sjukvård behöver nätverk eller motsvarande organiseras på andra sätt, i vissa fall skulle länsstyrelserna kunna vara en ansvarig nyckelaktör. Länsstyrelsen Östergötland ser att detta bland annat skulle kunna omhändertas inom länsstyrelsernas uppdrag att utveckla resurscentrum.

Asylsökande och nyanlända

Länsstyrelsens uppfattning är att det under 2017 (liksom 2016) inte varit ovanligt att ärenden rört utsatta personer, som sannolikt är asylsökande eller nyanlända, inklusive ensamkommande barn. Dock har det noterats att det i många fall inte uttryckligen nämns i samtalen att de utsatta är asylsökande eller nyanlända, utan att det är andra uppgifter och formuleringar som tyder på detta.[70] Det innebär i sin tur att om antalet

[70] Exempelvis nämns det ibland att den eller de utsatta personerna inte varit i Sverige under så lång tid, att den eller de bor på ett ”boende”, men det nämns inte uttryckligen att de är asylsökande och det framgår inte heller hur lång tid som avses med ”inte varit i Sverige under så lång tid”.

eller andelen av de utsatta som (uttryckligen) är asylsökande eller nyanlända redovisas blir detta sannolikt en stor underskattning. Länsstyrelsen redovisar därför inga siffror vad gäller detta, men vill betona att mot bakgrund av detta är bedömningen att exempelvis Migrationsverket står bakom förhållandevis få ärenden, vilket även konstaterades i förra årets rapport.

Länsstyrelsen Östergötland menar att Migrationsverket och övriga berörda myndigheter är mycket viktiga aktörer vad gäller tidigt förebyggande och främjande insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck. Perspektiv som betonas både i den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor och i arbetet för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR). Migrationsverket har ansvar för att ge grundläggande information åt samtliga asylsökande. Länsstyrelserna har i uppdrag att samordna arbetet med tidiga insatser för asylsökande i hela landet (uppdraget TIA) och medel inom ramen för uppdraget kan sökas av organisationer inom civilsamhället, kommuner och kommunalförbund.

Det finns därför stora behov av att utveckla informationen till dessa målgrupper, inklusive den samhällsorientering som ingår i nyanländas etablering i arbets- och samhällslivet. Det finns även stora behov av utbildning av personal inom Migrationsverket, Arbetsförmedlingen och kommunernas mottagningsenheter samt av samhällskommunikatörer. En viktig aspekt är att både personal och samhällskommunikatörer är förankrade i de normer om exempelvis mänskliga rättigheter, jämställdhet och synen på hedersrelaterat våld och förtryck som ska förmedlas.

Länsstyrelsen i Jönköping fick i februari 2018 i uppdrag av regeringen att göra en översyn av samhällsorientering för nyanlända[71], med fokus på hur materialet ska revideras med syfte att ge ökat utrymme åt information och dialog om rådande normer och värderingar i det svenska samhället och hur dessa påverkar kvinnor och män. Övriga länsstyrelser ska bistå Länsstyrelsen i Jönköpings län i arbetet. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet senast den 31 maj i år. En revidering av utbildningsmaterialet ska syfta till att innehållet i samhällsorienteringen på ett tydligare sätt än idag ska synliggöra de normer och värderingar som kommer till uttryck genom lagar och regler samt hur det svenska samhället är organiserat. Materialet ska utformas för att lägga grund för att inom samhällsorienteringen ge information och diskutera värdeladdade ämnen och frågor, t.ex. vad avser jämställdhet, diskriminering, individuella rättigheter och skyldigheter, sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, barns rättigheter samt betydelsen av ett demokratiskt styrelseskick.

Länsstyrelsen Östergötland ser positivt på detta uppdrag och vill betona vikten av att det när det gäller såväl revideringen av samhällsorienteringen som informationen som ges till asylsökande tas upp olika aspekter som rör våld i nära relationer, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer som barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor.

Utvecklingsområden/förslag

- Information riktad till asylsökande och nyanlända, inklusive samhällsorientering. Länsstyrelsen Östergötland anser att bland annat följande punkter ska ingå (eller utvecklas):

[71] Regeringsbeslut A2018/00335/I, 2018-02-15.

- Samhällets syn på våld, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer som barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor
- Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, kopplat till egenmakt över sin sexualitet
- Lagstiftning om fysiskt våld, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor
- Våldets fysiska, psykiska och sociala konsekvenser för de som utsätts för våld, inklusive barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor
- Information till vårdnadshavare och barn om rätten till vård för de som är könsstympade
- Information till vårdnadshavare om ansvaret att tillgodose barnets vårdbehov
- Information om vart vårdnadshavare kan vända sig om de känner sig pressade av sin omgivning att begränsa sitt barn eller tvinga sin dotter till könsstympning eller sitt barn till äktenskap

- Utbildning av samhällskommunikatörer. Se över om det ska finnas särskilda utbildare i vissa frågor, exempelvis om hedersrelaterat våld och förtryck.

- Utveckling av www.informationsverige.se

Boendefrågan

Erfarenheter från stödtelefonen och utbildningstillfällen visar att brist på tillgång till mer långsiktigt boende bidrar till en inlåsningseffekt för våldsutsatta. Enligt Unizons granskning *Kvinnofridsbarometern* saknar 5 av 10 kommuner rutin för att erbjuda våldsutsatta kvinnor och barn stöd i att få långsiktig bostad, trots att de enligt lag bör få ett aktivt stöd i detta.[72] Erfarenheterna från stödtelefonen och utbildningstillfällen visar också på att det kan finnas ekonomiska incitament för att barn och unga inte placeras i familjehem eller HVB. Länsstyrelsen Östergötland ser ett behov av att utsatta får tillgång till långsiktigt skydd och att de ekonomiska incitamenten att upphäva vården förebyggs genom nationellt subventionerade medel likt modellen i Norge (Nasjonalt bo- og støttetilbudet for personer som er utsatt for tvangsekteskap og æresrelatert vold)[73].

Utvecklingsområden/förslag

- Regeringsuppdrag med finansiering för att fortsätta att utveckla och sprida Kompotten-modellen

- Se över möjligheter till nationell subvention för placeringar som rör utsatta som placerats på grund av utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck

Utbildningar

Länsstyrelsen Östergötland ser att det finns ett fortsatt stort behov av utbildning om hedersrelaterat våld och förtryck av yrkesverksamma. I dagsläget finns mycket material och under 2018 är Länsstyrelsen Östergötlands ambition att samla webbutbildningar,

[72] http://unizon.se/sites/default/files/media/unizons_kvinnofridsbarometer_2017.pdf.
[73] https://www.bufdir.no/Global/Arsrapport_2017_Kompetanseteamet_mot_tvangsekteskap_og_kjonnslemlestelse.pdf

material etc. som redan finns eller som är på gång och i samverkan med andra myndigheter arbeta strategiskt kring hur denna kunskap på bästa sätt kan spridas.

Utvecklingsområde/förslag

- Behov av framtida fortsatt samverkan kring detta med Socialstyrelsen, länsstyrelserna och andra aktörer.

Den transnationella dimensionen

Som tidigare nämnts är den transnationella dimensionen tydlig i många av 2017 års ärenden och påverkar både de utsatta och de yrkesverksammas handlingsutrymme. Det kan handla om hot från närstående som befinner sig utomlands och som påverkar hotbilden i Sverige, att aktuella brott har skett utomlands, att förövare och vittnen befinner sig utomlands eller som tidigare nämnts att individer har förts bort från Sverige. I både Storbritannien och Norges nationella handlingsplaner kring tvångsäktenskap, könsstympning och hedersrelaterat våld betonas den transnationella dimensionen i dessa ärenden både i ett förebyggande och i ett åtgärdande perspektiv.[74] I de nationella handlingsplanerna finns flera uppdrag som syftat till att möjliggöra strukturerad samverkan i enskilda ärenden kring exempelvis att bistå individer med anknytning till Storbritannien eller Norge att komma tillbaka. I båda länderna finns också strukturer för att långsiktigt verka förebyggande och informativt ifrån ambassader och konsulat i de länder där komptensteamen haft många ärenden och som kan vara med och stödja exempelvis polis och åklagare i enskilda ärenden med spetskompetens. Länsstyrelsen Östergötland ser ett stort behov av att utveckla liknande strukturer för svenska myndigheter såväl i Sverige som i utlandet. Det saknas även nationella riktlinjer kring hur man hanterar bortförda barn och hjälper de barn som befinner sig i ett annat land som vill återvända till Sverige. Det skulle även behövas en nationell kartläggning av förekomsten av bortförda barn.

Utvecklingsområden/förslag

- Göra en sammanställning av vilka kunskaper som finns när det gäller
  - att förebygga att barn/unga förs bort
  - vad som har gjorts för att hjälpa barn och unga att återvända

- Att Länsstyrelsen Östergötland i samverkan med Utrikesdepartementet och Polismyndighetens nationella operativa avdelning (NOA) (och andra länsstyrelser med erfarenhet, som exempelvis Länsstyrelsen i Västmanland) tar fram en plan för hur dessa ärenden hanteras

- Nationell kartläggning av förekomst av bortförda barn

[74]https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/70194/forced_marriage-right-to-choose.pdf; https://www.gov.uk/government/publications/2010-to-2015-government-policy-violence-against-women-and-girls/2010-to-2015-government-policy-violence-against-women-and-girls; https://www.gov.uk/government/publications/2010-to-2015-government-policy-women-and-girls-in-developing-countries/2010-to-2015-government-policy-women-and-girls-in-developing-countries https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/tvangsekteskap/ikke_bare_tvangsekteskap_web.pdf; Bredal, A. & Lidén H. (2015) Hva med 2017? Forste delrapport i folgeevaluering av Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjonnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet 2013-2016. Institutt for samfunnsforskning

Permanenta Länsstyrelsen Östergötlands uppdrag

Hedersrelaterat våld och förtryck har legat på den politiska agendan sedan 1990-talet och tack vare satsningar från regeringen från och med år 2002 har ett långsiktigt arbete bedrivits inom området. Bland både yrkesverksamma och ideellt verksamma finns behov av kunskap och utbildning samt behov av råd och vägledning i ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck. Arbetet med att tillgodose dessa behov bör bedrivas i permanent form. Exempel på verksamheter liknande det svenska Nationella Kompetensteamet som är permanenta finns i Norge och Storbritannien. Också i Danmark utreds nu möjligheten att införa ett nationellt konsultativt team.[75]

Länsstyrelsen Östergötland vill också peka på att det är viktigt att ta hänsyn till att området berör frågor som är departementsöverskridande samt betona vikten av att styrningen och ledningen av arbetet organiseras på ett ändamålsenligt sätt för att leda, planera och hålla samman arbetet. Länsstyrelsen Östergötland har tidigare lyft behovet av ett departementsgemensamt ansvar för hedersrelaterat våld och förtryck och dess möjliga uttryck äktenskapstvång och könsstympning och att dessa frågeställningar synliggörs i den nationella politiken på området. Det är viktigt att det skapas en tydlig struktur för om och hur dessa frågor kan synliggöras och integreras i alla relevanta aktiviteter.

Länsstyrelsen Östergötland vill betona vikten av att frågan om hedersrelaterat våld och förtryck (och dess olika uttrycksformer som barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning) alltid tydligt ska ingå när myndigheter tar fram material om våld samt i arbetet för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter. När publikationer uppdateras ska frågan om hedersrelaterat våld och förtryck integreras om det inte tydligt framkommer i den tidigare publikationen.

Utvecklingsområden/förslag

- Länsstyrelsen Östergötlands nationella uppdrag permanentas

- Frågan om hedersrelaterat våld och förtryck ska ingå när myndigheter tar fram eller uppdaterar material om våld samt i arbetet för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter

[75]https://www.bufdir.no/Global/Arsrapport_2017_Kompetanseteamet_mot_tvangsekteskap_og_kjonnslemlestelse.pdf

Bilagor

Bilaga 1. Översiktlig beskrivning av projekt som beviljats nationella medel

Bilaga 2. Programmen för konferenserna *Nationell samling mot hedersrelaterat våld och förtryck*

Bilaga 1. Översiktlig beskrivning av projekt som beviljats nationella medel

Nedan följer nationella projekt som beviljats medel under 2016 inom ramen för Länsstyrelsen Östergötlands uppdrag att *främja och lämna stöd till insatser för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck i enlighet med det uppdrag som lämnats i regleringsbrev för budgetår 2011 avseende länsstyrelserna (Fi2010/5567 m.fl.).*

Att slutrapporten är godkänd innebär att den uppsatta projektplanen har följts, att de planerade insatserna har genomförts samt att budgeten inte har överskridits.

Insats: *Bygga broar – med barn och unga i centrum*
Organisation: Acting for Change
Kategori av insats: Spridning av metod och utbildningsmaterial. Framtagande och testning av föräldraskapsstöd. Nätverk, handledning och koordinering av viktiga resurspersoner ska utvecklas.
Tidsperiod: 20160815 – 20180531
Belopp: 676 000 kr
Berörda kommuner: Göteborg (Angered och Västra Hisingen), Borås, Falkenberg, Halmstad, Hörby, Lund,
Kortfattad beskrivning:
Bygga broar har tidigare år utvecklat ett utbildningskoncept riktat till pedagoger och andra inom förskolan och upp till årskurs 3. Målsättningen är att öka pedagogernas kompetens att föra processinriktade värdegrundsdialoger med föräldrar om bl.a. barnuppfostran, sexualitet och familjebildning. Projektet syftar till en vidare spridning av utbildningskonceptet till övriga Halland, Borås och stadsdelen Angered samt fortsatt koordinering av insatserna i Halmstad, Hörby, Lund och Västra Hisingen.
Arbetet avser även vara en vidareutveckling av utbildningskonceptet till ett föräldraskapsstöd i samverkan med bland annat socialtjänsten och ABF Halland för att nå föräldrar på andra arenor än förskola och skola. Ansökan har också särskilt fokus på att utveckla strategier för förebyggande och åtgärdande insatser i Västra Hisingen samt att handleda, koordinera och skapa nätverk mellan de nyckelpersoner/resurser som är särskilt lämpade att vidareutveckla kompetensinsatserna lokalt. Under hösten 2015 genomförde Hörby en fem dagars utbildning i ”Processinriktad värdegrundsdialog – med barnen i centrum”. Målet med projektet är att främja en konstruktiv integrationsprocess, förebygga hedersrelaterat våld och förtryck samt stärka barns och ungas känslor av inkludering.
Slutrapporten är godkänd (2017)
Status: Ej avslutad. Projektet avslutas efter att utvärdering av insatsen inkommer enligt överenskommelse, 31 maj 2018.

Insats: *Om unga kvinnors situation på asylboenden*
Organisation: Kvinnors nätverk
Kategori av insats: Utbildningsinsats för asylsökande flickor.
Tidsperiod: 20161001 - 20171031
Belopp: 681 000 kr
Berörda kommuner: Nationellt (Kvinnors Nätverk/Linnamottagningen är verksam på nationell nivå, med säte i Stockholm)
Kortfattad beskrivning: Under 2015 sökte totalt 35 369 ensamkommande barn, asyl i Sverige. Utan att bortse från de individuella erfarenheterna och individuella variationer som finns inom gruppen, så fanns det behov på gruppnivå som måste belysas och tillgodoses. De flickor och unga kvinnor som kommer till Sverige riskerar både att utsättas för rasism och sexism från majoritetssamhället och för begränsningar, kontroll och kränkningar utifrån traditionella värderingar om t.ex. könsroller, kropp, sexualitet och relationer. Värderingar som har en tendens att förstärkas i homogena grupper, t.ex. på asylboenden. Det har lyfts flera exempel på hur kvinnor och flickor utsätts för övergrepp och kränkningar på vissa asylboenden från andra på boendet, dessutom utan att personalen reagerar eller agerar.
Det övergripande målet med projektet har varit att utveckla ett underlag/material för att arbeta med asylsökande flickor och unga kvinnor i frågor om rättigheter, heder och könsnormer för att öka kunskapen och ändra attityder och på så sätt öka målgruppens livsutrymme. Detta för att förebygga och minska förekomsten av hedersrelaterat förtryck och våld.
Slutrapporten är godkänd.
Status: Avslutad.

Insats: *Visste du det*
Organisation: Kvinnorättsförbundet
Kategori av insats: Utbildning/Informationsspridning
Tidsperiod: 20160615 - 20171205
Belopp: 400 000 kr
Berörda kommuner: Borås, Göteborg, Helsingborg, Landskrona, Lund, Malmö, Mölndal och Staffanstorp
Kortfattad beskrivning:
Organisationen beskriver att deras målgrupp (unga mellan 13-25 år samt föräldrar med irakisk, afgansk och kurdisk bakgrund) ofta saknar kunskap om den nya lagstiftningen om tvångs- och barnäktenskap som trädde i kraft 1 juli 2014. Syftet med insatsen var att informera om den nya lagstiftningen till ca 2000 familjer med utländsk bakgrund, samt att 500 ungdomar skulle få samma information muntligen på sina skolor. Detta för att målgruppen ska förstå konsekvenserna av tvångs- och barnäktenskap, och dessutom informeras om vilka möjligheter som finns att förändra sitt liv för den som utsatts för tvångs- och barnäktenskap. För att genomföra projektet spred organisationen information genom informationskvällar, diskussionsmöten, individuella samtal/rådgivning, radiosändning, TV-program och informationsblad på tre olika språk. (svenska, persiska/dari och kurdiska).
Slutrapporten är godkänd.
Status: Avslutad.

Insats: *Det handlar om kärlek*
Organisation: Rädda Barnen
Kategori av insats: samverkan och utbildning
Tidsperiod: 20160401 - 20171130
Belopp: 670 000 kr

Berörda kommuner: Flen, Köping, Linköping, Norrköping, Sala, Västerås.
Kortfattad beskrivning:
"Det handlar om kärlek" är en samverkansmodell som i nuläget är verksam i ca 50 kommuner. Målet med samverkansmodellen är att sprida information om barns och ungas rättigheter samt att sprida kunskap om var i samhället barn och unga kan söka stöd om de utsätts hedersrelaterat våld och förtryck. Genom samverkansmodellen står myndigheter och frivilligorganisationer sida vid sida för att informera och sprida kunskap om sin verksamhet och för att öka förtroendet bland unga som behöver stöd och vägledning. Rädda Barnen såg ett fortsatt behov att förstärka det lokala arbetet med modellen för att kommuner på sikt ska kunna bli autonoma i sitt arbete med samverkansmodellen. Rädda Barnens projekt syftar till en gemensam samordning av kommuner i länen Södermanland, Västmanland och Östergötland.
För att genomföra det anställdes en samordnare/projektledare för att kunna stödja och vägleda samverkansgrupperna så att de kan etablera och utveckla "*Det handlar om kärlek"* och samverkansmodellen. Projektledaren arbetade för att stödja skolor i praktiska detaljer samt tillhandahålla pedagogiskt material för projektet, samt att kvalitetssäkra projektet.
Insatsens övergripande syfte var att genom aktiv samverkan mellan myndigheter (polis, socialtjänst), andra organisationer, frivilligorganisationer och skolan förebygga hedersrelaterat våld och förtryck mot barn och ungdomar. Organisationen bjöd in till värderings- och attitydsövningar i samband med skolveckor. Den långsiktiga planen är att fortsättningsvis införliva insatser för motverkande av könsstympning i modellen och att höja kunskapsnivån kring detta i samverkansgrupperna. Målet är även att förankra modellen långsiktigt i kommunerna, likaså arbetet med pojkars dubbla roller som båda offer och förövare.
Slutrapporten är godkänd.
Status: Avslutad.

Insats: Förebygg i tid – att arbeta med tjejgrupper inom särskolan
Organisation: TRIS – tjejers rätt i samhället
Kategori av insats: Spridning av framtaget utbildningsmaterial, samt utbildning och handledning vid användande av materialet.
Tidsperiod: 20160901 - 20171001
Belopp: 571 241 kr
Berörda kommuner: Nationellt
Kortfattad beskrivning:
Projektet syftade till att sprida, utbilda och handleda i TRIS befintliga tjejgruppsmaterial som framtagits till gymnasiesärskolor för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck bland ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning. Tjejgruppsmaterialet har testats under 2015 i tre kommuner för fyra grupper, där över 90 procent av de deltagande tjejerna uppger i en utvärdering att de tyckt bra om tjejgrupperna och övningarna. Målet med TRIS-projektet Förebygg i tid – att arbeta med tjejgrupper inom särskolan var att minst fyra kommuner i fyra olika län ska börja använda sig av tjejgruppsmaterialet. Målet var även att öka kunskapen bland yrkesverksamma om målgruppen unga med en intellektuell funktionsnedsättning som utsätts/riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck.
Slutrapporten är godkänd.
Status: Avslutat.

Insats: *STOPP – ett treårigt nationellt projekt mot barn- och tvångsäktenskap*
Organisation: Riksföreningen Glöm aldrig Pela och Fadime (GAPF)
Kategori av insatts: Utbildning av kommunala politiker och tjänstemän

Tidsperiod: 20160801 - 20170830
Belopp: 637 285 kr
Berörda kommuner: Nationellt (30 kommuner)
Kortfattad beskrivning: ”*STOPP-projektet”* tar dels sin utgångspunkt i FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, dels i FN:s konvention om barns rättigheter. Det tar även sin utgångspunkt i erfarenheter från det tidigare projektet ”*Bortförda barn”* som GAPF genomförde 2013–2014 i 29 högstadie- och gymnasieskolor i Sverige. Resultaten från *Bortförda barn*- projektet visar bland annat att det råder brist på kontroll av vad som hänt elever som förvinner under skolloven. Det framkom att skolpersonal har negativa erfarenheter när det gäller socialtjänstens förmåga samt övriga tjänstemäns agerande vid kontakt med målgruppen.
GAPF ansökte därför om stöd för att genomföra det första året av ett treårigt projekt, ”*STOPP-projektet”*. Syftet med projektet var att utbilda kommunala politiker och tjänstemän i hedersrelaterat våld och förtryck som drabbar barn och unga i Sverige: barn – och tvångsäktenskap samt bortförda barn och ungdomar.
Slutrapporten är godkänd.
Status: Avslutad.

Insats: *Hedersrelaterat våld och förtryck – mot förbättrad kunskap om förövarna*
Organisation: Kriminalvården
Kategori: Forskningsstudie
Tidsperiod: 20160201 – 20180531
Belopp: 300 000 kr
Berörda Kommuner: Nationellt
Kortfattad beskrivning:
Under 2014 genomförde Kriminalvården en studie om hedersrelaterad brottslighet med syfte att bland annat kartlägga kunskapsläget. Projektet ”*Hedersrelaterat våld och förtryck – mot förbättrad kunskap om förövarna”* är en vidareutveckling av den studien. Forskning om hedersrelaterad brottslighet har i första hand inriktat sig på offren. Ytterst lite vetenskaplig uppmärksamhet har ägnats åt förövaren och ett eventuellt återfallsförebyggande arbete vid hedersrelaterad brottslighet. Framför allt saknas underlag för vilka faktorer som ligger bakom hedersrelaterade brott, både på normativ nivå men även faktorer som har inverkan på individnivå. Fokus, både inom den vetenskapliga forskningen och det operativa arbetet, har legat på hantering och skydd av offer för hedersrelaterat våld isolerat från kunskapen om förövaren till dessa brott. För att kunna arbeta preventivt, rehabiliterande och återfallsförebyggande måste man även ha kunskap om gärningspersonerna. Syftet med studien är att öka kunskapen om förövare till hedersrelaterade våldsbrott genom att undersöka om, och i så fall hur, dessa förövare skiljer sig ifrån normalbefolkningen och andra våldbrottsdömda klienter.
Slutrapporten inkommer 31 maj 2018.
Status: Pågår

Bilaga 2. Programmen för konferenserna *Nationell samling mot hedersrelaterat våld och förtryck*

Program

Nationell samling mot hedersrelaterat våld och förtryck

14 februari, klockan 13:00-16:00

Rosenbads konferenscenter, Drottninggatan 5, Stockholm

Länsstyrelsen Östergötland arrangerar i samråd med Socialdepartementet en konferens om hedersrelaterat våld och förtryck den 14 februari. Vid konferensen ges presentationer kring regeringens politik, förebyggande verksamheter och arbete inom kommuner, myndigheter samt rättsväsendet.

Fokus ligger på hur arbetet för att förebygga och åtgärda hederrelaterat våld och förtryck bäst bedrivs, vad ansvariga myndigheter och aktörer gör nationellt och lokalt samt hur arbetet behöver utvecklas för att möta utmaningarna på området.

Observera att det krävs legitimation vid inpassering i Rosenbads lokaler samt att säkerhetskontrollen gör att det kan ta tid vid entrén.

13.00 Inriktningstal för Nationell samling mot hedersrelaterat våld och förtryck, Barn-, äldre och jämställdhetsminister Åsa Regner.

13.10 Presentation av Nationella kompetensteamet vid Länsstyrelsen Östergötland.

13.20 Att förebygga: Paneldiskussion med Rädda barnen, Örebro kommun samt Origo – Resurscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck.

13.45 Kommunalt ledarskap: Presentation om Norrköpings kommuns arbete med HRV.

14.00 Att motverka barnäktenskap: Paneldiskussion med Socialstyrelsen, Barnombudsmannen och Migrationsverket.

14.30-15.00 *Paus*

15.00 Anförande av inrikesminister Anders Ygeman.

15.10 Att åtala: Presentation av åklagare Ulrika Ekvall om äktenskapstvångsmålet.

15.40 Fokus på förövarna: Panel med Polismyndigheten och Kriminalvården.

Program

Nationell samling mot hedersrelaterat våld och förtryck

30 november 2017, klockan 14:00-16:00

Rosenbads konferenscenter, Drottninggatan 5, Stockholm

Länsstyrelsen Östergötland arrangerar i samråd med Socialdepartementet en konferens om hedersrelaterat våld och förtryck den 30 november.

Vid konferensen ges presentationer kring regeringens nya satsning för att förebygga och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck samt presentationer av pågående arbete inom myndigheter. Fokus ligger särskilt på arbetet mot barnäktenskap, brott med hedersmotiv och på kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck.

Konferensen kommer att webbsändas via regeringens hemsida:
http://www.regeringen.se/regeringens-politik/jamstalldhet/

Moderator: Dilsa Demirbag-Sten

14.00 Inledningstal av Barn-, äldre och jämställdhetsminister Åsa Regner
Jämställdhetsministern presenterar regeringens satsning på att stärka arbetet mot HRV.

14.10 Anförande av tillträdande Generaldirektör för Jämställdhetsmyndigheten Lena Ag

14.15 Arbetet mot barn- och tvångsäktenskap

Nationella kompetensteamet
Nationella kompetensteamet vid Länsstyrelsen Östergötland presenterar sina erfarenheter av arbete med transnationella ärenden vad gäller barn-och tvångsäktenskap.

Utredningen om starkare skydd mot barnäktenskap tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv
Utredningen presenterar sitt pågående arbete om bl.a. möjligheten att ytterligare begränsa erkännande av utländska barnäktenskap samt om det bör införas en särskild straffskärpningsgrund för brott med hedersmotiv.

Socialstyrelsen
Myndigheten presenterar utifrån sitt uppdrag att ge förstärkt vägledning till kommunerna kring handläggning av ärenden gällande barn som kommer till Sverige och som uppges vara gifta.

Utrikesdepartementet
UD:s konsulära enhet presenterar planer för kommande satsningar rörande arbetet med konsulära frågor kopplat till familjekonfliktsärenden, inklusive barn- och tvångsäktenskap.

Migrationsverket
Myndigheten presenterar hur den stärkt arbetet med att säkerställa barnets rättigheter i asylprocessen.

Polismyndigheten
Myndigheten presenterar sitt nya nationella komptetensnätverk mot hedersrelaterade brott.

15.15 Kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck
Socialstyrelsen presenterar hur man arbetar med uppdrag att genomföra en nationell kartläggning av omfattningen av hedersrelaterat våld och förtryck i alla åldersgrupper i Sverige.

Därtill presenteras pågående kartläggningsuppdrag kring hedersrelaterat våld och förtryck som genomförs i Stockholm, Göteborg och Malmö.

15.45 Avslutande anföranden och frågor

Anförande från Justitieminister Morgan Johansson

Avslutande ord och frågestund med Justitieministern och Jämställdhetsministern.